

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Könyvnyomdák Budapesten.

- I. kerület (Vár).**
- M. kir. Államnyomda**
Nándor-tér 1.
- M. kir. tud. Egyetemi ny.**
Iskola-tér 3.
- II. kerület (Viziváros).**
- Ádám Herman**
Krisztina-körút 85.
- Bagó M. és Fia**
Ponty-utca 4.
- Goldberger Ignác**
Fő-utca 23.
- Heisler Jaroslav**
Várkert-rakpart 1.
- Hauszky József**
Bomba-tér 4.
- Keller Dániel**
Attila-utca 63.
- Müller K. (Münster K.)**
Albrecht-út 3—5.
- Wesselényi Géza**
Zsigmond-utca 11.
- III. kerület (Ó-Buda).**
- Bartalits Imre**
Remete-hegy.
- Bichler I.**
Kiskorona-utca 15.
- Wimmer Márton**
Serfőző-utca 10.
- IV. kerület (Belváros).**
- Barcza József**
Váci-utca 66.
- Belvárosi könyvnyomda**
Váci-utca 81.
- Buschmann Ferencz**
Koronaherczeg-utca 8.
- Franklin-Társulat magy.**
Irod. int. és könyvny.
Egyetem-utca 4. és
Vármege-utca 11—13.
- Goszler Gyula**
Aranykéz-utca 1.
- Hunyadi Mátyás ny.**
Zöldfa-utca 43.
- Langer Ede és Fia**
Zsibárus-utca 1.
- Luszt Sándor**
Váci-utca 44.
- M. kir. posta- és táv. ny.**
Főposta-épület.
- Mercur kő- és könyvny.**
Királyi Pál-utca 9.
- Nagy Sándor**
Papnövelde-utca 8.
- Id. Poldini Ede és Társa**
Irányi-utca 1.
- Quittner József**
Károly-körút, központi
városház.
- Róth József**
Ujvilág-utca 6.
- Singer Lipót**
Károly-körút 24.
- Súsz Dávid**
Fővám-tér 5.
- Székesfővárosi házi ny.**
Központi városház.
- Ullmann József**
Régi posta-utca 4.
- Várnai Fülöp**
Régi posta-utca 3.
- Victoria-nyomda**
Váci-utca 37.
- Wodianer F. és Fiai**
Sarkantyús-utca 3.
- V. kerület (Lipótváros).**
- Bendiner A.**
Arany János-utca 18.
- Budapesti h. é. v. nyomd.**
Lipót-körút 22.
- Czettel és Deutsch**
Bálvány-utca 12.
- Hamburger és Birkholz**
Csáky-utca 13.
- Hermes könyvny. r.-t.**
Báró Atzél-utca 2.
- Hungária-könyvnyomda**
Váci-körút 34.
- Juhász és Haas**
Tüskér-utca 5.
- Kálmán M. és Társa**
Vadász-utca 32.
- Kanitz C. és Fiai**
Vadász-utca 26.
- Károlyi György**
Kálmán-utca 5.
- ifj. Kellner Ernő**
Csáky-utca 9.
- Kertész József**
Mária Valéria-utca 11.
- Kollmann Fülöp**
Arany János-utca 34.
- Krausz Lajos**
Váci-körút 20.
- Krausz S. és T.**
Zoltán-utca 11.
- Légrády Testvérek**
Váci-körút 78.
- Lengyel Lipót**
Vadász-utca 35/a.
- Löw Ede**
Váci-körút 80.
- Magyar Hirlap nyomd.**
Honvéd-utca 10.
- Márkus Samu**
Báthory-utca 20.
- Magy. kir. postatakarék-
pénztár nyomdája**
Hold-utca 4.
- Pallas-irod. és nyomd. r.-t.**
Kálmán-utca 2.
- Pesti Könyvnyomda-
Részvénytársaság**
Hold-utca 7.
- Pesti Lloyd-társulat**
Könyvnyomdája
Dorotya-utca 14.
- Pollák Elkán**
Nagykorona-utca 21.
- Pollák M. Miksa**
Akadémia-utca 15.
- Rózsa Izidor**
Lipót-körút 12.
- Schlesinger és Kállai**
Bálvány-utca 18.
- Thália-nyomda**
Csáky-utca 2/b.
- Vincze és Bartók**
Bálvány-utca 15.
- VI. ker. (Terézváros).**
- Beer E. és Társa**
Aradi-utca 8.
- Berkovits János**
Teréz-körút 40—42.
- Brózsza Ottó**
Váci-körút 17.
- Ehrnstein Mór**
Laudon-utca 4.
- Engel S. Zsigmond**
Vörösmarty-utca 56.
- Európa, irod. és ny. r.-t.**
Ó-utca 12.
- Fővárosi nyomda stb. r.-t.**
Podmaniczky-utca 39.
- Fried és Krakauer**
Dalszínház-utca 10.
- Friedmann Á.**
Gyár-utca 54.
- Fuchs Samu és Társa**
Podmaniczky-utca 27.
- Gergely Miksa**
Lázár-utca 2.
- Glückselig M.**
Hunyady-tér 7.
- Goldschmiedt Lipót**
Révay-utca 6.
- Gross és Grünhut**
Gyár-utca 32.
- Herrman Ignác**
Szerecsen-utca 20.
- Hornyánszky Viktor**
cs. és kir. udv. könyvny.
Aradi-utca 14.
- Kápolnai Adolf**
Teréz-körút 5.
- Kassino Jakab**
Király-utca 26.
- Kaufmann és Vojtitz**
Vörösmarty-utca 52.
- Korvin Testvérek**
Révay-utca 14.
- Kunoss Vilmos és Fia**
Teréz-körút 38.
- Löbl Dávid és Fia**
Andrássy-út 19. és
Nagymező-utca 26.
- Minerva ny. (tul. Gansl Zs.)**
Szerecsen-utca 7/9.
- M. á. v. menetjegy-ny.**
Csengery-utca 33.
- Markovits és Garai**
Lázár-utca 13.
- Muskát Béla**
Teréz-körút 27.
- Nadas A.**
Dessewffy-utca 45.
- Neumayer Ede**
Proféta-utca 7.
- Orsz. közp. közs. ny. r.-t.**
Váci-körút 61.
- Pollacsek Mór**
Dávid-utca 5.
- Poporul Román nyomd.**
Vörösmarty-utca 60/a.
- Posner K. Lajos és Fia**
Csengery-utca 31.
- Radó Izor**
Szerecsen-utca 13.
- Rigler József Ede r.-t.**
Rózsa-utca 55.
- Schmelcz Izidor**
Izabella-utca 70.
- Schmidl Sándor**
Szerecsen-utca 6.
- Spinner Illés**
Dessewffy-utca 43.
- Szántó J.**
Uj-utca 6.
- Székely Viktor**
Dávid-utca 4.
- Vigyázó Tivadar**
Váci-körút 39.
- Wellesz Béla**
Uj-utca 37.
- VII. (Erzsébetváros).**
- Árpád kő- és könyvny.**
Valero-utca 9.
- Athenaeum ir. ny. r.-t.**
Kerepesi-út 54.
- Bárd J.**
Miksa-utca 17.
- Biró-nyomda**
István-tér
- Deutsch József**
Károly-körút 7.
- Elek Lipót**
Kertész-utca 37.
- Erzsébetvárosi könyvny.**
Dohány-utca 1.
- Farkas Testvérek**
Akácza-utca 61.
- Galltzenstein H.**
Dohány-utca 68.
- Garai Mór**
Károly-körút 3.
- Gelléri és Székely**
Kerepesi-út 34.
- Gonda és Társa**
Akácza-utca 50.
- Hedvig S.**
Dohány-utca 12.
- Kellner Gerson**
Csányi-utca 13.
- Krammer Lipót**
Csömöri-út 44.
- Löbl Mór**
Király-utca 27.
- Löblövitz Zsigmond**
Csömöri-út 54.
- Márián György**
Rottenbiller-utca 56.
- Nagel István**
Vörösmarty-utca 17.
- Neuwald Illés**
Dohány-utca 44.
- Pannonia-nyomda**
Rombach-utca 8.
- Propper Leó**
Erzsébet-körút 35.
- Reich Ármán**
Dohány-utca 84.
- Roth és Krausz**
Kertész-utca 23.
- Rubin Izidor**
Király-utca 15.
- Spatz Henrik**
Dob-utca 55.
- Spitzer Márk**
Klauzál-utca 31.
- Stern Péter**
Kazinczy-utca 35.
- Vasvári és Társa**
Csömöri-út 13.
- Wendt és fia**
Károly-körút 19.
- Wiesinger József**
Wesselényi-utca 30.
- Zeisler M.**
István-tér 17.
- VIII. ker. (Józsefváros).**
- Anglo-nyomda**
Baross-utca 47.
- Budapesti Hirlap nyomd.**
Rökk Szilárd-utca 4.
- Corvin-nyomda**
Baross-utca 4.
- Özv. Fried Ignáczné**
József-utca 14.
- Fritz Ármán**
József-körút 9.
- Hell I. Ede**
Luther-utca 4.
- Klein Vilmos**
Kerepesi-út 73.
- Kohn Simon**
József-körút 5.
- Kossuth Lajos-nyomda**
Ujvársártér 5.
- Millty Rankó**
Futó-utca 44.
- Othón-nyomda**
Mária-utca 42.
- Révai és Salamon**
Üllői-út 18.
- Rózsa Kálmán és Neje**
Szentkirályi utca 30.
- Schulcz Adolf**
Baross-utca 81.
- Stephanium (a Szt. István-
Társulat nyomdája)**
Szentkirályi-utca 28a.
- Szent Anna-nyomda**
Baross-utca 66—68.
- Szent László-nyomda**
Rökk Szilárd-utca 28.
- Weissenberg Ármán**
József-körút 16.
- IX. ker. (Ferencváros).**
- Engelmann Mór**
Vámház-körút 15.
- Harsány Emil**
Lónyay-utca 7.
- Műszaki Irodalmi és
nyomdai részv. társ.**
Soroksári-utca 5.
- Pátria-nyomda r.-t.**
Üllői-út 25.
- X. kerület (Kőbánya).**
- Első kőbányai könyvny.**
Jászberényi-út 1.
- Lőrinczi F.**
Maglódi-út (Újyitő-fogház).
- Merendiák Károly**
Liget-tér 4.

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL:

Budapest, V., Hold-utca 7.

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor.

Egyes szám ára 40 fillér.

A körhelyiség minden vasárnap délelőtt a tagok rendelkezésére áll.

MODERN GRAFIKAI MŰVÉSZET.

(Folytatás és vége.)

Ha az Országos Képtár kiállítása nem forrt volna olyannyira össze e kor törekvéseivel, talán megbocsáthatatlan volna, hogy egyszeriben odahagytuk a historiai szempontot, s alapul egy időleges kiállítás anyagát vettük a fejlődés bemutatására. Ha nem csalódunk, a képtárnak célja volt, historiai dokumentumot adni a magyar műértő közönségnek. A technikával szemben az előbbieken leróttuk köteleseinket, most azok a művészek kerülnek sorra, a kiket a kritika subjektív fegyvereivel is el lehet bírálni. Sőt talán kell is, mert alkotásaik egészen képszerű jelleggel lépnek fel. *Manuel-Robbe* például festő a szó legnemesebb értelmében. Művészi érzékkel keresi az interieurök meleg világosságát, a melyben francia temperamentumú asszonyai élnek és mozognak. *Lafitte*ban az akvarellista küzdött meg az anyag-szabta sorompókkal. Szénásszekerében még a színek összefolyását is látjuk. *Potter* festői típusokat jelenít meg. *Helleu*, kiról már fennebb szó esett, most néhány diszkrét színnel bővíti ki biztos rajzát (képeket néző hölgy). Nem új eszközökkel ugyan, de mégis hat *van Muyden*, a ki a legfinomabb technikát a legnagyobb diszkrétzióval tudja összekötni. A színek szülte hangulatot természetesen a német Nagybánya, Worswede is kihasználja. Művészei diszkrét eszközökkel hatnak. Többnyire két lappal nyomtatnak. Mindakettő színes. Az egyikkel a tárgyat, a körvonalakat, árnyékokat, a másikkal azt, a mi a hangulatot szüli, az alapszint, a mely itt nem is annyira alapszín, mint inkább az egész képnek a tónusa.⁵⁶ *Hans am Ende* és *Fritz Mackensen* az önmegtágadás egyszerűségével keltik fel a legmélyebb hatást. Primitíveknek látszanak, a kik messziről kerülnek minden raffináltságot.

Németországot még *Luntz Ad.*: A régi hid, Ausztriát: *Jakesch*: Részlet a régi Prágából, és főleg *William Unger* három rendkívül finom diszkrét színezésű rézkarcza képviseli.

A karczok említett sorozatából nyilvánvaló, hogy a grafikai művészetnek ez a modern ága már nem arra

törekszik, hogy szószólója legyen, vagyis népszerűsítője a festőművészetnek. Nem másolója festői alkotásoknak, nem szolgálai utánzója más művészetek produktumainak, hanem maga is *eredetit* alkot, maga is teremt. Századunkban az *eredeti karcz* típusa fejlődött ki. A kiállításon azonban egy igen érdekes műlap látható, a mely, bár magán viseli az eredetiség bélyegét, még sem az: *Bertrandnak* Watteau híres festménye, az Indulás Kiterébe után készült karcza. Csodálatos finomsággal merült bele a művész Watteau szellemébe, a kinek színeit még *valeurjeik* szerint is meg tudta becsülni. A nagyterjedelmű lap a kiállítás egyik érdekessége.⁵⁷

***

A mikor *Senefelder* 1795-ben az első *litográfiát* nyomtatta, vajjon gondolt-e arra, hogy százesztendő múltán a modern művészetek központjában, *Párisban* kiállítást, még pedig elsőrangú kiállítást fognak rendezni az ő találmányából. Tempora mutantur... ma a litográfia egysorban áll a legraffináltabb technikákkal s a hol termékeit kiállítják, az mindig művészi esemény.⁵⁸

Hogy maga *Senefelder* mily nehezen tudott boldogulni találmányával, eléggé ismert dolog.⁵⁹ Mi volt ennek az új technikának első munkája? Nem a vallás, hanem híres festmények reprodukálása. És ebben a körben húsz évig kellett küzdenie, a mig a művészet nevet kiérdemelte. Egy Gros és David klassziczizmusosa nem tudta, hogy mit kezdjen az új eljárással.⁶⁰ Csak a mikor a modern művészet érezte első szárnypróbálgatásait, az ébredő szabadság és művészi eredetiség első szellőjét, akkor kapott erősebben lábra. A Salonban 1817-ben jelenik meg az első művész litográfia. *Géricault* és *Delacroix* a könyvomat terén is elvetik azt a magot, a mely a Medusa tutajában s a Dante bárkájában magával ragadta az egész világot. Maga *Géricault* 1821-ben Londonban megjelent lapjaira nem nagy súlyt fektetett⁶¹ és mi, az utódok, mégis csodáljuk benne az energikus, erőteljes rajzot. *Delacroix* Faustja is mily bámulatosan hat erőből duzzadó rajzával a poetikusan finom tónusokon.

A mi a *színes litográfiát* illeti, már maga *Senefelder* is, mint *Marcell de Serre* (1814) memoárjaiból s *Knechtnek* a nyilatkozataiból tudjuk, foglalkozott vele.⁶² A kérdést teljesen csak 1837-ben oldotta meg

Engelmann Gottfried Album de sept manières című könyvével, a melyben külön e célra preparált, simított papirosra négy színnel nyomtatott litográfiák vannak.⁶³ Így felfegyverkezve, a litográfia rugalmasságánál fogva hűbb tükre lett korának, mint maga a festőművészet. Arczkép, divatkép, illusztráció, karikatura, politikai szatira, mind felhasználták. Ce fut une véritable fièvre, a mint egy francia író mondja. Charlet, Raffet révén a hadsereg belesikerül a körébe.

Valóságos forradalom volt, a mikor Taylor 1820. évben megkezdi a Voyages pittoresques et romantiques dans l'ancienne France kiadását. Taylor, maga is ügyes rajzoló és litográfus, az akkori művészvilág legnevezetesebb alakjaiból valóságos táborkart szervez maga köré, a melyben többek között a modern tájkép egyik megalapítója, Bonnington is helyet foglalt.

A mint hogy a litográfia első idejében a romantikus tájképnek volt propagálója, nem mellőzhette a szomszédos terrénumot sem, a néptípusok illusztrálását. Gavarni egyik pireneusi utazását örökíti így meg. A már említett Raffet 1838-ban egy új munkával, a Voyage en Crimie et en Russie méridionale lép fel, a melyben már felséges hatalommal uralkodik a kréta-technika felett.⁶⁴ Csak a lényeges, nagy és jellemző vonásokat keresi s mégis már modern értelemben festői tud lenni.

A modern litográfiában az arczkép jelentéktelen szerepet játszik.⁶⁵ Még Carrière is, a ki pedig „penseur mélancolique et portraitiste profonde“ más tendenciákat követ. Nem úgy régebben, a mikor Kriehuber és Barabás⁶⁶ koruknak egész társadalmát örökítették meg litográfiáikon. A francia arczkép sajátos irányban fejlődik. Egy csapáson haladt az akkor szintén művészek kezében levő divatképpel s e miatt elvesztette egyénítő jellemző erejét. Némi individualitás csak Gavarni és a híres Devéria képeiben van, a kik közül az utóbbiról Gigoux maga is jeles litográfus azt mondta: Un quelque chose de plus et serait Van Dyck.

Arra a fellendülésre, a melyet vége felé a Charivari és a Caricature szenvedélyes, indulatos illusztrációi, Daumier, Pigal, Travers munkái a legjobban jellemeznek, a litográfia terén némi ellanyhulás állott be, a mely azonban a legújabb fejlődésben nem kis ellensúlyozóra tett szert. A technikai átalakulást legjobban úgy lehetne jellemezni, ha alapul Menzel Adolfnak, ennek a sokoldalú német művésznek az életét vesszük, a ki szellemes teremtő képzeletével, egyéni felfogásával átvándorolta a litográfia egész országát. Eleinte tollrajz-modorban dolgozott, oly modorban, a melyet a francziák egyáltalában nem ismertek. Azután 1834—36-ig sajátos kréta-technikát teremt magának, a melyben nagy szerepe van az u. n. fél- vagy középtónusoknak. Csak a szembetünőbb helyeket dolgozza ki raffinált finomsággal. 1851-ben

kísérleteket tesz mezzotinto modorban simitóvással (Schabeisen) és ecsettel. Szóval átéli a fejlődésnek majdnem minden mozzanatát.

Franciaországban Faulin-Latour után ismét csak a 80-as években mutatkozott fellendülés.⁶⁷ A francia litográfiát a technikai tökély és művészi színvonal jellemzi. El is nevezték művelőit peintre-lithographes-nak. És ezek között ismét első helyen Carrière gyengéd, elmosódó arczképeivel, Lunois tusszerű munkáival, továbbá Willette és Steinlen szerepelnek. Csak a színes litográfia kifejlesztésével tette meg az egyelőre utolsó hatalmas lépést. A plakát-művészet új perspektívát nyitott, s művészeket, mint: Chêret, Henri de Toulouse-Lautrec, Adolph Willette, Caran d'Ache, Th. A. Steinlen, Eugen Grasset, Georges de Feure, Meunier, Guillaume, Valloton szólított sorompóba.⁶⁸ Elvvé kezd válni Voltaire szava: Tous les genres sont permis hors le genre ennuyeux. És nagy művészek gondoskodnak arról, hogy az elv átmenjen a francia nép vérébe. Henri Rivière olcsó lapokkal árasztja el a publikumot. Signac és Sisley festői problémáikat kiméletlen őszinteséggel vitték át a litográfiába. Signactól két pointilista modorban készült könyv látható a kiállításon, a Bója és a Reggel. Toulouse-Lautrec igazolja a francia kritikusok véleményét, a kik benne a „grand simplificateur“ látják. Merész karakter-rajzaiban drasztikus elevenséggel illusztrálja a párisi életet. Rajzolni tud a szó legmodernebb értelmében. Két lapja van kiállítva: Idill és A színházban. — Mindezek a művészek azonban nem érik el az egy Alexandre Lunoist, a ki a litográfiát sajátos és nagyszerű művészetté tökéletesítette. Kolorisztikus művészetté, a melynek párját keresni kell. Nála a szín a cél, ellentétben Németországgal, a hol eszköz a célhoz. Technikai bravurja épp oly egyedül álló, mint biztonsága, a mely előtt az experimentálás ismeretlen fogalom. Még a papiros színével is számot vet, a mikor egymáshoz harmonizálja a különböző színfoltokat.⁶⁹ Három lapjának mindegyike egy külön individualitás. A Csábitásban különösen jól sikerült a megtört fénysugaraknak az est szürkületével való összekomponálása s a csábitás pszichológiai momentumának a feltüntetése. Hogy mit lehet a tradíciók alapján, de modern szellemben elérni, azt Legrand Louis: Terpsychore-je és Denis Maurice: Ábrándozása mutatja. A pasztell-krétának bársonyos külszínét Eliot Maurice vitte át a köre, Clot A. pedig Degas tánczosnőjének a másolatával bemutatta, hogy a litográfia mily közvetlenséggel tud alkalmazkodni minden művészi temperamentumhoz.

Németországban⁷⁰ a litográfia útjai más művészi célokhoz vezettek, mint Franciaországban. Az első kísérlet, a melyet Steinhausen kezdeményezett valóságos képeknek a reprodukálásával, a közönségnél

nem talált szíves fogadtatásra. Csak *Thoma* volt az, a ki ⁷¹ megtalálta az útát a közönség szívéhez. Eleinte a tollrajzot vitte át kőre. Jellemzésének közvetlensége, életteljessége, mély érzése hamar megszerezte neki a népszerűséget. Vannak litografiái, a melyeket kézzel festett ki, utóbb azonban már színesen nyomtatta. A kiállításon éppen legfejlettebb alkotásai láthatók, a Tavaszi a hegyi tón, a Tölgyek védőszentje és — főleg — a Hegedűs az éjjel, a melyek mind a legegyszerűbb eszközökkel érik el a legpoétikusabb hatást. Ezekben a művekben — mind Pauli mondja — mindenki odahaza érzi magát. Tájképei is a legintimebb fajtából valók. *Thoma* és *Steinhausen* nyomán a litográfia folyvást terjedt. A karlsruhei Künstlerbund ⁷² következetes és lelkes pártfogásába vette a litografiát, s Grötzingen, Berlin, München, Stuttgart, Drezda, Düsseldorf nyomon követték példáját. *Lunois* sikerein felbuzdulva *Liebermann*, *Ade*, *Skarbina* bámulatos mesterműveket alkottak.

Schulte im Hof feltalálta a *kőkarcolt*, egy technikát, a mely színes nyomásoknál a leggyönyörűbb mély tónusokat hozza ki. *Greiner* a litografiánál kezdi meg pályafutását ⁷³ s a metszet és karcz finomságával vetekedő stílust teremt magának. *Thoma* ime megmutatta a litográfia fejlődésének további útjait, a melyeken most a rajzzal szemben a tónusos és színes lapok lépnek előtérbe. A német litográfia azonban bölcs mérsékléssel használja fel a legújabb vívmányokat. A részleteket ugyan mellőzik, a fő- és jellemző vonalakat juttatják érvényre s mindenkifelelt hangulatot igyekeznek kelteni. *Volkmann*, *Gampeln*, *Oerteln*, *Kampmann* például már alig van rajz, csak a színek változó skálája, árnyék és világosság egymás mellé helyezése. *Volkmann* Thománál jóval színesebb. Előszóval nyúl jelentéktelen témához (a kiállításon pl.: Berkenyefa, Teli hold, A nyáj, Egy fénysugár, Tájkép, Est, Távol a nagyvilágtól) s ezeket előnti meleg tónusaival. A nyugalom a fő eleme, lírai hangulata mindennapi kenyerre, de azért a mozgás iránt is van érzéke. A Hazafelé tolongó nyáj csupa elevenség, s az Esteli szél lengését szinte érezni. *Oerteltől* egy hangulatos nagyvonású fenyesedő képe látható. *Kampmann Gusztávtól* is négy igen hatásos jellemző lap.

A karlsruhei litografusok eltanulták a japánoktól az egyszerű, átmenetek nélküli színek friss hatását, de míg amazoknál (a fametszetben természetesen!) a konturok dominálnak, addig náluk néha csak a tollrajzhoz hasonló finom vonások mutatják a formát. Keresetlen purizmussal igyekeznek nagy hatást elérni. *Kallmorgen Friedrichnél* ez a nagyság a drámaiságig fokozódik. (Meeresstille und Glückliche Fahrt, Ki a tengerre, A kikötő.) A formátum nála egész mellékesnek látszik, a monumentális, úgy látszik, nem függ a nagyságtól.

*Lunois*nak szellemes játéka a legkomplicáltabb színekkel Németországban nem talált valami nagy rokonszenvre. *Gleichen-Russwurm* megpróbálta, hogy *Paul Signac* szellemében elemeikre bontott színekkel hasson, s csak annyit tudott elérni, hogy a németek színes litografiáikban még díszkrétebbek lettek, még jobban mérlegelték a valemörköket. A svájci *C. Th. Meyer-Basel*, a ki mellesleg megjegyezve, Münchenben dolgozik, *Burgerrel* és *Oppenheimmel*, *Carl Biese*, *Euler Eduard*, a két *Fikentscher*, *Jenny* és *Otto*, *Grupe Margot*, *Langhein Karl*, *Matthaei Karl*, *von Ravenstein*, *Weiss Emil* és *Wulff Heinrich*, szóval a karlsruheiek zöme, a düsseldorfiak közül *Otto Heinrich*, majdnem kivétel nélkül témáért a természet ajtaján kopogtatnak s e mellett azt a sajátosságos, tipikus német díszkrécziót tudják érvényre juttatni, a mely a litografiából intim népies művészetet teremtett.

Ausztriában *Orlik* és *Myrbach* csináltak iskolát. Az utóbbi még az osztrák iparművészeti iskolában is tekintélyhez tudta juttatni a litografiát. *Orlik* még ezen a téren is kimutatta oroszlánkörmeit. Női arcképtanulmánya, *Szélmalom*, *Üveghuta* című lapjai java alkotások. *Bamberger* és *Pelikan-Mediz Emilia* lapjai nemkülönben. Egy új elem, az erős rajz és erőteljes szín *Andri Ferdinánd* két remek, élettelt teljes lapjában lép fel. Parasztiak úgy hatnak, mintha nem is mentek volna át a kémia útvesztőin.

Angliát egyetlen lap, *Lee Sidney* Two brewers-e képviseli. ⁷⁴ Már a hetvenes években *Th. May* megkísérelte a figyelmet újra a litografiára terelni, de természetesen eleinte eredmény nélkül. Pedig az ő nevéhez egy igen érdekes találmány fűződik, az *átnyomásra alkalmas papiros*, a mely lehetővé teszi a litografiának a kőre való átvitelét a nyomtatott lapról. Ezt a találmányt azóta lényegesen javították s azt a hibáját, hogy a körvonalakat a második nyomásnál csak elmosódva adja vissza, kikorrigálták. ⁷⁵ Az amerikai *Whistlernek* és a francia *Legrosnak* köszönheti a modern angol litográfia tulajdonképpeni művészi benyomását. — *Whistler* a nagy experimentátor volt e téren. Skiczszerű lapjaiban gyengéd tónus és erős konturokkal a momentán életet adta vissza. *Legros* pedig ezüstös tónusú arcképeket alkotott. 1894 óta a valemörkök művészetszása kizárólag a litografiának szentelte magát s a Studio is erősen üti mellette a dobot. Különben egészen egy *Anning Bell* és *Schannon* alakjainak való művészet lett belőle. *Hollandiában* színes könyomat alig van, *Belgiumban* is csak legutóbb fejlődött ki, hogy mily színvonalra, azt *Berchmans Emil*: Pán és nimfa című lapja illusztrálja. *Magyarországot*, mint minden téren, úgy itt is, kevés lap képviseli: *Kalmár Elza* három sikerült tájképe és *Rippl-Rónai József* két dekoratív hatású lapja.

A litográfia vérbeli rokona, az algrafia, természete-

tesen nem maradhatott el a kiállításról. *Scholz* mainzi polgár volt az első, a ki a litografiánál szokásos kölapot alumíniummal cserélte fel, s a hollandi *Storm van Gravesander* is tudjuk, hogy krétaszerű lapjait alumíniumról nyomtatta. Nálunk *Paczka Ferencz* és felesége, *Cornélia*, nagy sikerrel működnek e téren, sőt a mint halljuk, *Kalmár Elza* is kísérleteket tesz vele. *Paczka Ferencz* Danteje méltán viseli a nagy művész nevét. Algrafia ezenkívül még csak egy van, *Myrbach* Utolsó nyár című hangulatos lapja.

A magyar művészet szempontjából a grafikai művészeteknek óriási jelentőségük van. A művészetnek szüksége van egy oly hatalmas fegyverre, a melylyel a nép szélesebb rétegeit meg lehet hódítani a művészet számára. Ennek a fegyvernek azonban magán kell viselnie a művésziesség bélyegét s mi lehetne más, mint a reprodukciónak említettük fajai. Az az egységes vonás, a mely minden téren felüti a fejét, hogy a grafikai művészetek egyenrangú helyet kapjanak festészet, szobrászat, építészet mellett, nekünk csak előnyünkre válik. Nem kell keresetül küzdenünk a megpróbáltatásnak keserű esztendeit, hanem teljes erővel a már meglevő örökség produktív felhasználására vethetjük magunkat. Mi már mint *eredeti* művészzel sokkal közelebb állunk magához, a művészetnek a birodalmához, de sokkal közelebb egyszersmind a népek a szívéhez is, a mely nem veti meg a szépet, ha olcsó. Mi, sajnos, visszamaradtunk a grafikai művészetek terén. Hiszen a párisi világkiállításra csak nagynehezen lehetett tizen-négy oly művészt találni, a ki távoli rokonságban áll a magyar grafikai művészzel.

Ennek meg kell változnia. A multat most kell felépíteni a jövő számára. Az első követ az Országos Képtár rakta le időszakos kiállításával.⁷⁶

⁷⁰ V. ö. Worpsswede. Zeitschrift für b. K. 1900. IV., V. Kunst. 1900. évf.

⁷¹ L. még: Recent Etching and engraving. Frederic Wellmore Studio, 1901. VI. 15. 23 k. 99 sz.

⁷² 1895. Páris, 1896. Grolierklub, London, 1897. Kunstgew. Museum, Düsseldorf, 1901. Páris, 1900. Leipzig.

⁷³ A francia származású André Fréderic 1802-ben függetlenül Senefeldertől, ugyanarra az eredményre jutott, mint ő.

⁷⁴ Elhatározó lépés volt Engelmann és Lastery gróf 1816, 7-iki első ilyenmő nyomdája.

⁷⁵ L. érdekes nyilatkozatát Zeitschrift f. B. K. 1900. 8. f.

⁷⁶ Mühlhausen tanácsa 1828-ban 2000 frankos pályadíjat tűzött ki a tökéletesítésre, a melyre 1830-ban négy pályázó jelentkezett, de eredménytelenül. 1838-ban kapta csak meg Engelmann.

⁷⁷ Fia, János, 1856-ban felfedezi az átlátszó, kevés színnel dolgozó diaphane-nyomást. (L. Knab: Encycl. Lostalet: Les procédés de la gravure.)

⁷⁸ A kréta-technikánál a rajzot a kőlapra az u. n. litográf-krétával viszik át, a mi által az olyan szemcsés vonalas karaktert kap, mint a krétarajz.

⁷⁹ A párisi kiállításon mindazonáltal nagy feltűnést keltett Lefortnak Tolstoj-képe.

⁸⁰ V. ö. Jürgen Haupt: Künstlerlithographien. Zeitschr. f. B. K. 1900. 8-10. f.

⁸¹ 1889 óta a Gazette de Beaux-Arts nagy energiával küzdött a litográfia újabb való felvétele mellett.

⁸² V. ö. Sponzell: Das moderne Plakat, továbbá K. f. A. 1896. 7. é. f. Angol plakátművészek: Dudley Hardy, Ravenhill, Greiffenhagen, Brothers Begarstaff. Németek: Sattler, Heine, Fischer, Hans Unger stb. Stuck híres kiállítási plakátja az Athéna fejfel fotomechanikai úton készült.

⁸³ Az 1898-iki kiállításon jóval több lappal volt képviselve.

⁷⁰ V. ö. Neue deutsche Lithographien v. Gustav Pauli. Kunst f. A. 1896/7. 266. o.

⁷¹ V. ö. Gurlitt: Gesch. der deutschen K. im 19. Jahrh. 1900.

⁷² V. ö. Z. f. B. K. 1901. é. f.

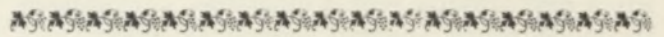
⁷³ Életrajza: Deutsche Kunst u. Dec., Decor. Kunst, Kunst für Alle 1899. Z. f. B. K. 1900.

⁷⁴ V. ö. Joseph and R. Pannel: Lithography and Lithographers. London 1898. Maga Joe Pannel a peintre litterateurök fajtájából való. Senefeldert elnevezi a könyvomat Benvenuto Cellinijének s az egész modern angol litográfiát Whistlerre vezeti vissza.

⁷⁵ A Zeitschrift f. B. K. 1901. évfolyamában Hérouxnak egy sikerült aktját hozza a legmodernebb technikában egy újonnan felfedezett papírosan, a mely az átnyomást minden veszély nélkül megengedi.

⁷⁶ A kiállításához *Térey Gábor* szakavatott tudásához méltó izléssel állította össze a katalogust, a melyet a nagyközönség igényeihez mért érdekes előszóval látta el. A katalogus, mely nyomdai tekintetben is igen szép terméke a magyar iparnak, irányadóvá válhat a jövőre nézve, mert nemcsak a művészek nevét és a kép címét adja, hanem a képre vonatkozó technikai meghatározását, a lenyomatok számát, a kiállított lap számszámát, a papíros nemét, a lap árát stb. A lapok egy részét külföldi kiállításokon szerezték, másik része a *Mai on modern* című vállalatból került a képtárba.

Vajda Ernő.

NYOMDÁSZATI ENCIKLOPÉDIA.

(G.) Szakirodalmunk a *Pusztai Ferencz* által kiadott e hatalmas szakművel nagy nyereségnek lett részesévé. Egész kincses tárat nyújtja ez az exakt szaktudományoknak és széles körű felvilágosítást nyújt a nyomdászat történelméből, valamint szereplő egyéneinek érdemeiről.

Szóval a Nyomdászati Enciklopédia minden törekvő nyomdásznak nélkülözhetetlen könyv, mert csak ez által bővülnek ki annyira ismeretei, a mennyivel az intelligens nyomdászoknak birniok kell.

A Nyomdászati Enciklopédia ugyanis közel kétezer vezérszavával ismerteti nemcsak csupán a betűszedés körébe vágó és nélkülözhetetlen szaktudományokat, valamint a gépmesterek műszaki teendőit és mesterfogásait, hanem ezeken kívül a rokonszakokról, a betűöntésről, fametszésről, könyomdásatról, könyvkötészetéről, tömöntésről is nyújt kimerítő tájékoztatást.

Tömérdek tehát a műben a tudnivaló. Így megtaláljuk benne az idegen nyelvek szedésmódjait, az angolt, francziát, latint, a szláv nyelveket, görögöt s hébert. Hasznos felvilágosítást nyújt a táblázatszedés módjairól, a hangjegyszedésről, a mester-szedésről, ennek tervezéséről, a lemezmetésről, a színek alkalmazásáról, a matematikai szedésről, szóval a szedésnek minden ágazatáról.

A gépmesterek feltalálják benne az egyenetlennek legelőnyösebb módjait, a klisékkel való bánást, festékkeverést, a gépalkatrészek ismertetését, szóval szintén mindazokat a tudnivalókat, a melyeket minden jó gépmesternek feltétlenül tudnia kell.

A könyv végén levő Mesterszótár pedig arra van hivatva, hogy az általánosan használt német és idegen nyelvű műkifejezések végre kiküszöböltessenek s helyettük magyar szavak használtassanak.

Pusztai Ferencz e művel rendkívül becses szolgálatot tett a szakképesség terjesztésének. A nyom-

dászat terén működők ezért nagy elismeréssel tartoznak neki.

Méltó tehát rá, hogy a vállalatot felkaroljuk s a mű kiadásával járó tetemes költségeinek fedezhetése végett minél tömegesebben rendeljük meg a munkát, daczára annak, hogy az ára a mi viszonyainkhoz képest nagy, mert 12 korona, a mit azonban valószínűleg csekélyebb részletekben is lefizethetnek a szaktársak.

A megrendelést annál is inkább meg kell tennünk, mert a mű támogatásával saját érdekeinket mozdítjuk elő, a mennyiben szaktudásunkat bővítjük s minden alkalommal kezünkön van egy olyan könyv, mely megbízható felvilágosítást nyújt olyan esetekben, midőn netalán valamely irányban munkánknál nehézségekkel találkozoznánk.

Igy a munka támogatását egyszersmind jól elfogott saját érdekünk is követeli s ha daczára ennek, ez nem találna kellő támogatásra, nagyon szomorú világot vetne ez intelligenciánkra, mert ez azt mutatná, hogy nincsen elég érzékünk a szakirodalom megbecsülésére s nem birunk elég képességgel arra, hogy saját érdekeinket kellőleg istápolni tudjuk.

Pusztai e művével monumentális emléket állított sok évi fáradhatlan munkásságának, melyet a szakirodalom fejlesztése érdekében tett. Ez méltán fogja hirdetni e téren való áldásos tevékenységét hosszú éveken keresztül és büszkeségét fogja képezni a magyar nyomdászoknak, hogy ezzel a magyar nyomdászati szakirodalmát közelebb vitte ahhoz a magas nivóhoz, melyen különösen ma a német szakirodalom áll.

Mert most már elmondhatjuk, hogy nekünk is van egy tekintélyes, 38 ivre terjedő szakkönyvünk, mely minden irányban tájékozást nyújt s nem szorulunk egyedül a külföldi szakirodalomra.

Eddig csak kisebb szakmunkák jelentek meg, melyek bizonyos célú kívántak szolgálni és annak a célnak talán meg is feleltek, vagy szórványosan évkönyvekben és szaklapokban közölt cikkek foglalkoztak egyes szakkérdésekkel, de ily egyetemes szakmunkánk még nem volt.

Ez a mű a szakirodalom terén kifejtett munkásságunknak koronáját képezi, a mely sugarát a benne rejlő tudományokból mindenfelé áldásosan fogja hinteni.

Dicséretet érdemel azonban a mű szerkesztésének segítőtársa, *Novák László* szaktársunk is, a ki a tetemes anyagot nagy ügybuzgósággal és szakavatottsággal rendezte és feldolgozta s így a mű létrehozásánál nagy szolgálatokat tett.

A Nyomdászati Encziklopédia ára kötve 12 korona, megrendelhető a kiadó Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaságnál, Budapest, V., Honvéd-utca 10. szám. Újlag is a legjobban ajánljuk szaktársaink figyelmébe.

MANLIUS JÁNOS.

I.

„Manlius János. Adalékok a magyarországi nyomdászati és könyvkereskedelem történetéhez.“ E cím alatt tette közzé *Sennowitz Adolf*, a hazai könyvkereskedői irodalom ez ősz érdemes bajnoka, majdnem száz oldalra terjedő tanulmányát a Magyar Könyvkereskedők Évkönyve most megjelent 1901. évi folyamában. Sennowitz Adolf, kinek irodalmi működése eddig jobbadán csakis a szűkebb libristavilág keretében mozgott, ezuttal átlépte annak körvonalait és monografiájának hősét, Manliust, a XVI. század e sokat hányt-vetett nyomdászát, úgy is mint nyomdászt és mint könyvkereskedőt mutatja be nekünk széles bibliográfiai apparátus nyomán. Hozzátehetjük mindjárt, hogy Sennowitz dolgozata által Manlius egyénisége sok tekintetben nyert jelentőségében, sőt számos, eddig előttünk ismeretlen részlet által ennek egész mivolta, kulturtörténeti szempontból fontos kerekdedségben tűnik fel az olvasónak. Megvalljuk, hogy Sennowitz nagyon ügyesen dolgozta fel anyagát, habár munkájának nagyobb sikere érdekében szerettük volna, ha jobban megőrizte volna higgadságát, vagy mondjuk nyugodtságát és nem ragadtatta volna el magát majdnem ifjontinak mondható heve által, mely munkájának némely helyein elég drasztikus módon tör ki. Ily hang mellett alig lesz a Sennowitz által óhajtott új irány elérhető a nyomdásztörténet megírásában; csakis kölcsönös méltánnyalással és az ügy komolyságához mért türelemmel leszünk képesek — szerény véleményünk szerint — eredményeket felmutathatni.

Ezeket előrebocsátva, átmehetünk Sennowitz munkájának részletesebb ismertetésébe.

A munka két részből áll; az első rész Manliusnak Laibachban való működését 1582-ig, a második rész magyarországi tevékenységét 1604-ig tárgyalja, a végén egy pótlékkal.

Czikke kezdetén Sennowitz körülményesen foglalkozik Manlius származásával és itt Kukuljevics Iván horvát történetíró nyomán délszláv nemzetiiségűnek véli Manliust, minthogy „Urachban és Tübingában is dolgozott szedőként az Ungnad-féle szlovén nyomdáknak, mit nem tehetett vala, ha a szlovén nyelvet nem birta vala tökéletesen“. Hát ebben a tekintetben — úgy gondoljuk — alaposan téved Kukuljevics meg Sennowitz is. Mi M.-t derék svábnak tartjuk s mint azt már 1894-ben a Magyar Nyomdászati* körülirtuk, mert egy hitelesnek látszó német szakmunka,** melynek szerzője laibachi

* Magyar Nyomdászati, 1894. évfolyam, 132—133. old.

** Geschichtliche Nachrichten über die Erfindung, Ausbildung und Verbreitung der Buchdruckerkunst. Dargestellt von Anton Jellouschek, pens. Beamter. Herausgegeben vom Buchdrucker-Fortbildungsverein zu Laibach (Separatabdruck aus dem Correspondent für Deutschlands Buchdrucker und Schriftgiesser.) Leipzig 1869.

ember, szintén az utóbbi nézetben van. S aztán szláv ember soha sem fogja magát németül „Hans“-nak irni, hanem vagy „Ivan“-nak, vagy „Johann“-nak, vagy az akkori idők szokása szerint „Johannes“-nek. Már pedig Manlius német nyomtatványain mint Hans Mannel, vagy Männel vagy Mandl szerepelt, a mi határozottan sváb dialektusú írásmódra vall. Hogy aztán némely termékein mint *Manuel* szerepel, ezt egyszerű betűhibának tekintjük, a mint az különösen a frakturbetűből szedett dolgokban könnyen előfordulhat. Helyes neve *Mannel* volt.

Ehhez hasonló hibás módon láttuk nyomtatva Bártfa első nyomdászának, Gutgesell Dávidnak (1578—1599) nevét, annak az 1896. évi millenáris kiállításon közszemlére kitett termékein; olvashattuk ugyanis ottan nevét a következő változatokban: Gutgesell, Guttgesell, Guttgesell és végre mint Gutgesel.

Szláv nyelvű nyomtatványain aztán teljesen eltorzul M. eredeti német neve s lesz belőle *Mandelza*. Erre nézve is van nekünk a magyarhoni nyomdásztörténetben akárhány analogus eset; így lett a trencsényi Zeissel Nikodemból Ciska meg Cizek, az eperjesi Redlitz nevű nyomdász pedig tót termékein Radlitzky nevet vesz föl.

Manlius tehát szerintünk német ember volt, de lehet, hogy munkája mellett megtanult valamely délszláv idiomot, utóvégre is nem boszorkányság, ha egyáltalán elsajátította ezen nyelvek egyikét-másikat.

Következik most egy másik fogas kérdés, a melyre szintén nem találunk kielégítő feleletet Sennowitz dolgozatában. Manlius J. ugyanis 1561-ben került Truber Primus protestáns pap társaságában a már érintett urachi nyomdából Laibachba s itten mégis csak 1575-ben kezdett nyilvánosan mint nyomdász működni, miután ehhez megkapta a felsőbb engedélyt. Mivel foglalkozott Manlius 1561-től egészen 1575-ig? Sennowitz azt mondja, hogy ezen idő alatt könyvek, protestáns iratok árúításából élt. Helyes. De mi azt hisszük, hogy e mellett *titokban*, valamely református érzelmű főúr kastélyában vagy más rejtett helyen, lutheránus iratok nyomtatásával is foglalkozott. Kiténik ez Jellouschek érintett munkájából is, hol fölemlíti, hogy abban az időben közforgalomban voltak a katolikus vallás és papság elleni tendenciával irt nyomdatermékek, ismeretlen nyomtatási helylyel. Sőt dr. Mayer Antal Wien's Buchdrucker-Geschichte (1. kötet, 148. old.) című munkájában ezeket írja: „Mit den krainerischen Protestanten stand der in seinem Innern protestantisch gesinnte Wiener Buchdrucker Raphael Hoffhalter in geschäftlicher Verbindung. Er lieferte die kroatischen Typen zu Trubers erstem kroatischen Drucke, einem Katechismus, von dem 700 Exemplare nach Wien geschickt wurden“. Kiténik ebből, hogy Truber ezen horvát nyelvű katekizmusa csakis az 1561-től egész 1565-ig terjedő időben jöhetett létre,

mert utóbbi esztendőben Truber vallása miatt kénytelen volt Krajnát otthagyni és újra letelepedni Németországban. Most már jó volna tudni, hogy ki volt annak a katekizmusnak a nyomtatója? Mi úgy véljük, hogy más senki, mint Manlius.

Ez egyszersmind a felelet Sennowitz azon kérdésére, hogy honnan vette alulírott a Grafikai Szemle 1897. évfolyamában közölt adatát, hogy Hoffhalter Ráfáel bécsi betűöntő és nyomdász szállította a betűanyagot a protestáns laibachiaknak. (Notabene: évszámot, se 1552-t, sem pedig 1562-t, nem irtunk ki kérdéses cikkünkben!)

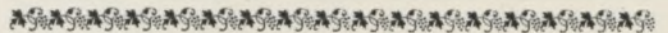
Nézetünk szerint Hoffhalter R. Truber Primusnak ebbeli rendelését csakis vagy 1561. vagy 1562-ben teljesíthette, mert az utóbbi esztendő folyamán, vallása miatt üldöztetvén, eltűnt Bécsből és 1563-ban már Debreczenben nyomdászokodik.

Ezekben előadtuk volna kifogásainkat, Sennowitz munkájának első részét illetőleg.

Szerző azután szépen méltatja Manlius laibachi működését nyomtatványainak kiadási és árusítási oldaláról. Össze-vissza huszonnégy nyomtatványt ismerünk Manlius laibachi tevékenységének idejéből, melyek közül tíz saját kiadású volt. Működésének „veszélyes volta“ végre magára vonta a katolikus hatóságok figyelmét s 1581. évi október hó 13-án kiadta Károly főherceg kormányzó a rendeletet a nyomda haladéktalan bezáratására, Manlius pedig egyben nemcsak Laibach városából, hanem az összes örökös tartományokból kiutasított. Manlius azután hátat fordítva Ausztriának, Magyarországra jött, Laibachban pedig éppen száz évi szünet után, 1678-ban alapítottak csak újra könyvnyomtató műhelyt.

Jövő cikkünkben áttérünk Manlius, a magyarhoni nyomdász tevékenységének méltatására.

Faragó.

STOCKHOLMI LEVÉL.

Mint az első fecskéket, olyan nagy örömmel üdvözlétek itt azt a márczius vége felé egyszerre megjelent két hirdetést, melyekben ügyes és gyakorlott szedőket keres két nyomda. Természetesen tolongtak a két nyomda irodájában az ügyes és kevésbé ügyes szedők, mivel ilyenek most kaphatók nagyszámban. Ma még persze válogathatnak a nyomdák, de remélhető, miszerint néhány hét múlva, ha a viszonyok továbbra is az eddigi mértékben javulnak, teljesen elfogy a munkanélküli készlet. Ehhez járul még, hogy néhány hét múlva megkezdik az új lexikon szedését az Idun-féle udvari nyomda fióküzletében, mely a Meyerhez hasonló alakban és nagyságban van tervezve és elkészítésére 5—6 év van előirányozva. A mű keskeny, angol metszetű betűből lesz szedve, melynek szállításával a legjobb hírű, Lundban már régóta fennálló svéd betűöntőde lett megbízva. A kiadó részvénytársaság 200.000 korona befizetett alaptőkével

rendelkezik és igazgatója F. Gernaud, a legnagyobb svéd könyvkiadó, míg egyik főrésztvényese az előállító nyomda.

Máskülömben is nagy az öröm a faluban, vagy legalább is az érdekelt körökben. Ugyanis a „Nordisk Boktryckarekonst“-nak 1000 — szóval egy ezer korona subvenció lett megszavazva a kormány részéről. Léteznek ugyanis egy alap Svédországban a szépművészetek előmozdítására, melyből egyes tehetséges művészeket segítenek. A nyomdászlap az első, mint ilyen, melyet a művészet előmozdítójának tekintenek és miután a király is jóváhagyta a miniszter e ténykedését, az első ezer korona már a boldog Lagerström szerkesztő székében van. Ilyesmivel talán a Grafikai Szemlének sem esne rosszul.

A Könyvnyomdászok Szakköre t. választmánya és a szerkesztő-szedő szaktárs utólagos jóváhagyása reményében a szakköri évkönyvet közszemlére bocsátottam a stockholmi szaktársak között. A modern alakú, sok ékezetű könyv élénk érdeklődésben részesült és alig győztem a kíváncsi kérdésekre felelni. Nyomdászokról lévén szó, természetesen a kritika sem maradt el. Az egészet igen jónak találták, csupán kifogásolták a cikkeket elválasztó ósdi keretsorokat, melyek erősek és hogy az egyes cikkek czimeit, hol fejlécek vannak alkalmazva, igen magasan állnak a szedéstől, azaz a szedés igen mélyen kezdődik. Azonkívül a kétsoros címeknél a mindenáron alkalmazott hosszabbításokat. A mellékletek közül különösen a Révay és Salamon és a Buschmann-nyomdáei tetszetek. A gépmester-szaktársak azonban úgy gondolják, hogy az első oldalt, Tichy Ákos arcképét, egy kevés igyekvéssel sokkal jobban is lehetett volna nyomni, mit szerintem a megboldogult iránti tisztelet is parancsolt volna. Azonkívül az egyetlen illusztráció a könyvben: Ormos Gusztáv hirdetése rossz festékkel és hasonló egyengetéssel van nyomva és nem árulja el Cselesznik J. úr „felügyeletét“. A főnökegyesület titkára Fredrik Nyholm is elkérte a könyvet megtekintés végett és később megkért, miszerint rendelném ezt meg a stockholmi főnökegyesület részére és számlájára. Tehát tetszett!

A szakiskola kérdése egy hatalmas lépéssel jutott előre az által, hogy egy elhunyt nyomdatulajdonos 15.000 koronát hagyományozott e célra. Most már nagyban folyik a munka, már mint a tanácskozások és a tanrend megállapítása. A főnökök és segédek vetekszenek egymással „célyszerűbb“ tanrendek kidolgozásával, ámde azért ezzel még nincs mondva, hogy az iskola a jelen évtizedben meglesz, mivel a pénz — mint mind a két fél vallja — kevés. — Az upsalai állami könyvtár igazgatója egyszerre öt nyomda ellen tett feljelentést a köteles példányok beszolgáltatásának elmulasztása miatt. — A svéd nyomdai főnökök országos egyesülete Valdemár Zachrisson indítványára egy Gutenberg-muzeum felállítását tűzte ki célul és ezzel kapcsolatban egy nagy könyvtár alapítását. Az összes nyomdatulajdonosok valamint könyvkiadók kötelezték magukat összes eddig megjelent és még raktáron levő, valamint ezután megjelenendő munkáik egy-egy példányát a könyvtárba ingyenesen beszolgáltatni. Ugyancsak e főnökegyesületnek sikerült kieszközölnie tagjai részére az évi közgyűlések alkalmából félárú utazási jegyeket a svéd állami vasutak vonalaira. — Svensk Boktryckeri-Historia cím alatt jelent meg itt egy könyv John Jönsson szerkesztésében, mely magában foglalja az egész svéd nyomdásztörténelmet 400 év, vagyis a kezdet óta. A könyv izléses és tiszta kivitelben került ki a Nordstett-nyomdából és ára 6 korona. — Egy milliomas részvénytársaság alakításáról beszélnek az illetékes körökben, melyet a svéd iskolai tanítók alakítanak papírgyártás és „az iskolaszerek egyöntetűsége érdekében“, mint azt a felhívás mondja. Természetesen a hír nagy revolúciót idé-

zett elő a papirkészítők között és kézzel-lábbal tiltakoznak az új konkurrenzia ellen, mi nagyon is érthető, mivel az indítványozók mindenféle iskolaeszközök gyártását tervezik és a vállalat kiterjedne az egész országra, mi a már megelőknek tönkremenését okozhatná.

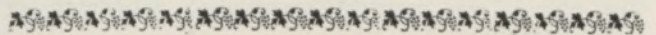
Helsingborban a vámőrök lefoglalták egy utas bőröndjét, mivel abban „lázitó iratokat“ találtak, melyeket Finnországban szándékoztak terjeszteni. Az iratokat Stockholmban nyomták és a finn kormány lépéseket tett az illető nyomdatulajdonos megbüntetésére. A nyomdai főnökök azonban testületileg kijelentették, hogy bármelyikük elvállalja az inkriminált iratokat kinyomatás végett, mivel ők nem képesek megítélni, hogy Finnországban mi lázit és mi nem.

Végül még megemlíthetem, miszerint a nyomdászok agitáczióális klubja e hó folyamán ünnepelte 11 éves fennállását és a nyomdászegylet márczius elején hangversenyt rendezett néhány művész és művésznő közreműködése mellett, míg két héttel később nagy álarcsobált tartott. Mindkét alkalommal elkeltek az összes jegyek.

*

E soraimmal bezárom a „Stockholmi levelek“ soroza-
tát, minthogy legközelebb elhagyom ez országot. Midőn ez alkalommal visszapillantok e rövid 8 hónapra, némi fájdalmas érzés fog el, mint mindig, ha oly helyről távozom, a hol jól éreztem magam. Ez a 8 hónap különösen szép volt. A bánásmód, melyben szaktársaim és munkaadóim részesítettek, sohasem juttatták eszembe ama mondat: Mindenhol jó, de legjobb otthon. Egy igazán vendégszerető és barátságos nép, mely sehogysem tudja megérteni, miért hagyom el őket? Én magam sem! A vágy az idegen, a távol után! Kezdek öregedni és sietnem kell, hogy lássak még valamit a nagyvilágból, hiszen mindent úgysem lehet látni. A G. Sz. tisztelt Szerkesztőjétől és olvasóitól pedig bocsánatot kérek, a miért a lap terét és idejüket néhányszor igénybe vettem és ígérem, miszerint ha valami szepet, újat látok, vagy átéletem, úgy ismét alkalmatlankodom.*

Ligeti Jenő.

CSARNOK.

HERRGOTT JÁNOS.

Lipcsei könyvnyomtató és könyvárus.

Meghalt: 1523. (Folytatás.)

— Német források után közli: Leitner Pál. —

A műhelyben.

A barátságos lakoma vége felé közeledvén, a személyzet visszament a műhelybe, Herrgott felesége és gyermekei pedig illedelmesen megcsókolták Luther kezét és visszavonultak. Lassan-lassan a vendégek is eltávoztak Herrgott házából, csak Luther Márton maradt vissza, a kit Herrgott János fölkerít, hogy tekintse meg legféltettebb kincsét: könyvnyomtató-műhelyét.

Luther készségesen beleegyezett és Herrgottal bement a műhelybe, a hol a segédek és tanulók, már a szekrényeknél és préseknel álltak s várták a főnök úr további intézkedéseit.

A belépőket a legöregebb mütárs rövid szavakkal üdvözölte, a mire Herrgott ezeket mondá:

* Az ilyen alkalmatlankodást mindig szívesen vesszük. A viszontlátásra tehát! Szerencsés utazást!! Szerk.

— Köszönöm üdvözetüket! Ma, tisztelt műtársaim, szabad napunk van: mind eltávozhatnak. Töltsék el kollegiális békességben ennek a délutánnak az óráit és ha netán egy átutazó műtárs találkoznék a szállón, vendégléj meg ötlet is ősi szokás szerint úgy, hogy ne legyen oka panaszra és — a mi különben magától értetődik — az én költségre. A tisztelt műtársak szóra-kozására kiadott summát is meg fogom téríteni. Holnap is szabad nap lesz. Isten önökkel!

A segédek és tanulók tiszteletteljesen meghajtották magukat Luther előtt és kivonultak az officzinából, a melynek hófehér falait Gutenberg János és Bölcs Frigyes választó-fejedelem ez alkalomból galyakkal és mezei virágokból font koszorúkkal gyönyörűen ékesített arczképei díszítették.

Luther, a kit igen meglepett a műhelyben tapasztalt rend és tisztaság, meglegedetten szemlélte Gutenberg és a választófejedelem arczképét.

— Ez a derék és nevezetes férfiú — mondá Herrgott vendége Gutenbergre mutatva — az Ismeret és Igazság napjának a Hajnala. Dicső neve örökké élni fog. * Amaz pedig, mint keresztény és bölcs meg igazságos fejedelem, az Igazság fényét fogja megvédeni és a Sötétség ostromai ellen megóvni. . . .

Az oldalszobában.

A könyvnyomtatómester ezután bevezeté vendégét az oldalszobába.

Ebben a szobácskában, mely még rövid idő alatt depóhelyiségül szolgált, csak egy szekrény volt elhelyezve és egy kéziprés.

A szekrény felett is, a prés felett is, egy-egy még a XV. században készült, mesteri műre valló antik függőlámpa lógott.

Az ablaktól jobbra Gutenberg János kisebbített arczképe függött, balról pedig a szép nagy betűkkel nyomtatott, tizenkét pontból álló Műhely-Regulák és a fél meg egész szabad napokat feltüntető Nyomdász-Kalendáriom voltak elhelyezve; a Nyomdász-Kalendáriom alatt pedig keretben foglalva, a következő, Mózes I. Könyvéből vett három, már messzire szembetűnő, nyomtatott sor volt olvasható:

Und GOTT sprach:

Es werde das Licht:

Und das Licht ist worden!

Abban az időben a Bibliából vett mondatokat használtak a nyomda-falak díszítésére. Ma már más a „módi“. Mai napság, a szedő-masinák korszakában, csak: „Az idő pénz!“ — „Légy szorgalmas!“ — „Zeit ist Geld!“ — és más hasonló „munkára serkentő“ felirások járnak. . .

— Ime, ez az én kis műhelyem. Ebben a műhelyben dolgozom én. Még pedig éjjel. Innen kerülnek ki számos példányban sokszorosítva azok a magasztos és az emberek elméjét felvilágosító erőteljes igék, a mik a te ajkaidról elhangzanak. Lásd saját szavaidat — mondá Herrgott, a ki ezután egy ódon almáriomhoz lépett s ennek rejtett fiókjából két nyomtatott quart-ívet vett ki és átnyújtá azokat Luthernek.

Ezekre az ívekre Luther egyik nemrég tartott prédikációja volt nyomtatva.

— Ezeket a nyomtatott példányokat — folytatá a mester — a te tisztelőid, követőid, barátaid és jóakaróid

* Luther saját szavai. (Lásd: *Der Erzähler*, pag. 210.)

között osztom szét. Meg vagyok róla teljesen győződve, hogy általam a betűszekrényből örömmel kiszedett minden egyes szó: rokonszivekre talál. A római katolikus hitnek a követői, nevezetesen a dominikánusok: gyűlölnék, üldöznek engemet és műtársaimat. De én nem félek tőlük. Műtársaim sem. Az Igazság ura velünk van és Ő nélküle egy hajunk szála sem fog meggömbülni. . .

— Jól beszélsz — mondá Luther. — Folytasd, kérlek.

— Az Úr, a ki nagymesteremet, Gutenberg Jánost elárasztá különös kegyelmével, a tanítványokat is meg fogja óvni minden veszedelemtől és felvilágosítandja fejedelmünknek: György herczegnek az elméjét, szívét. Hiszem és remélem, hogy a szigorú uralkodó, a kinek a könyvnyomtatókról sok mindenféle képtelen dolgokat besugnak, kegyelmes lesz azok iránt is, a kik a te tanításodat, kedves főtisztelendő atyám, befogadják, vallják és a reform-igéket könyvnyomtató-présen sokszorosítják. . . Isten áldja meg e tartomány uralkodóját, családját és egész házát!

— Cselekedjél meggyőződésed szerint — mondá Luther.

— Bizzál az Urban és ezután is serényen munkálkodjál az Igazság mezején. Legyen világosság! Ez volt Gutenberg jelszava, ez legyen a te jelszavad is, és a jövő könyvnyomtató-nemzedék jelszava is . . . mindörökkön örökké!

A tudományos disputációk.

Ezek 1519 június 27-én vették kezdetüket. A lipcsei Pleissenburg-kastélyban tartották meg azokat: sok méltóságos úr jelenlétében és azzal a nagy pompával, a mit a felsőbb iskoláknak, mint a magasabb műveltség terjesztőinek hajdanában kifejtteni kellett.

A tudományos disputációkra több tekintélyes polgárt is bebocsátottak. Ezek közt volt Herrgott János is, mint hallgató.

Dr. Eck János, egy nagy műveltségű férfiú, a ki különösen Rómában s az uralkodóknál állt nagy becsben, méltóságának teljes tudatában jelent meg a disputációkon.

Ő kezdte volt meg a vitát.

Legelőször is Dr. Karlstadttal disputált.

Ügyes, de szenvedélyes hangú beszédjével addig-addig czáfolgatta tekintélyes ellenfelének: Dr. Karlstadtnak alapos ismereteit, míg végre a többség kimondta, hogy: „Dr. Eck János győzött!“

Ennek a győzelemnek György herczeg kimondhatatlanul örült. Öröme azonban nem sokáig tartott.

Dr. Luther Márton a szószéken.

A mikor Dr. Eck János a többség hatalmas vivatozása közben bevégzé beszédét, Dr. Luther Márton lépett a szószékre.

Azt mondja a krónikás, hogy egyszerűsége, a tűz, mely szemeiben ragyogott, a bátorság s meggyőződés, mely minden egyes szavában lángolt, a hatalmas bizonyítékok, a miket a Szentírásból idézett és csudálatraméltó nyelv-ismerettel, dialektikai éleselméjűséggel megmagyarázott: legyőzik eszes ellenfelének logikai szörszálhasogatásait és Dr. Eck János nemsokára kénytelen volt belátni, hogy ez előtt az ellenfél előtt, a ki csak a tárgyat, nem pedig a személyt tartja szem előtt, el kell némulnia.

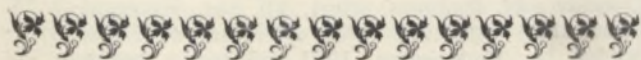
El is hallgatott.

A disputáció első napján tehát Dr. Luther Márton diadalmaskodott, a minek György herczeg már nem igen örült. Annál jobban örvendett Herrgott János és a reform-eszmékkel rokonszenvező polgárság.

Luther Márton napról-napra népszerűbb lett Lipszében, daczára annak, hogy a kormány minden tekintetben csak Eck Jánost részesíté előnyben.

A tudományos disputációk első napjaiban más fontos s Herrgott Jánosra nézve végzetleges dolog is történt: György herceg ugyanis szigorúan megtiltotta Luther tanainak a terjesztését. . .

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Mai számunk mellékletei közül az egyiket ismét a *Révai és Salamon* ma már nagyon előnyösen ismert cég jóvoltából adhatjuk olvasóközönségünk elé. Az igen tetszetős és jól sikerült két mintát Novák József szaktársunk tervezte és készítette is hozzá a Mäser-lemezeket. Megjegyezzük, hogy a sorokat kivéve, mindkét minta tisztán Mäser-lemezek útján van előállítva. A nyomást tisztán és kifejezően Weiner Mór szaktársunk végezte 4-es számú Phönix-gépen. — Második mellékletünk *Krammer Lipót* úr modernül berendezett nyomdájából való, s habár — mint a főnök úr hozzánk intézett levelében említi — csupán mindennapi használatra készült, sőt egész egyszerű nyomtatványnak lett rendelve és csak nyomás közben merült föl az az eszme, hogy lapunkhoz mellékletként beküldessék a nyomtatvány: mindazonáltal, vagy éppen ezért, elismerésünket kell kifejeznünk Krammer úr nyomdájának, hogy közönséges megrendeléseket is oly csinosan és tisztán végeznek, mintegy szoktatni óhajtván a közönség érzékét a mindennapi nyomtatványoknál is a szépre és csínre. Fogadják különben, mindkét nyomdai intézet, köszönetünket lapunk iránti jóindulatukért, bárha talánának e tekintetben is minél gyakoribb és több követőre.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. 1901. évi mérlege 46.128 K tiszta nyereséggel zárul. A társaság ingatlanai 2,628.000 K-ra vannak értékelve, a melyeket 1,059.000 K jelzálogos kölcsön terhel, felszerelések és berendezések 897.000 K, készletek 1,490.000 K, adósok 638.000 K (ebből 77.000 K váltóval fedezett), hitelezők 1,806.000 K, (ebből elfogadványok 987.000 K). Törlesztésre eddigelé 76.000 K-t fordítottak, tartalékba 460.000 koronát helyeztek. Az eredmény számla közzététele elmaradt. Az igazgatóság javaslatára a márczius hó 29-én megtartott közgyűlés elhatározta, hogy a tiszta nyereségből 25.000 K a „kétes követelések“ számlájára és 21.128 korona a folyó év számlájára átvitessék.

A Pátria irodalmi vállalat és nyomdai r.-t. múlt hónap 2-án tartotta rendes közgyűlését. A közgyűlés a tartalékok levonása után részvényenkint 18 korona osztalék (6%) kifizetését határozta el. Az elhunyt Kiss István igazgatósági elnök érdemei jegyzőkönyvileg örökítették meg, helyébe az igazgatóságba Zsigmondy Bélát választották meg. Az intézet műszaki vezetésében is változás állott be, *Korzinek József*, az ismert kiváló akcidens-szedő vette át a technikai fővezetést, s — mint hallani — a modern nyomdászat kívánalmainak teljesen megfelelően rendezi be a nyomdát.

A Márkus-nyomda huszonöt éves fennállását folyó hó 5-én ünnepelte meg, társasvacsorával, hangversenynyel és műkedvelői előadásokkal. Az ünnepség költségeit a nyomda főnöke fedezte, meg voltak hiva az egész személyzetten kívül számos irodalmi személyiség, kik a nyomdával többé-kevésbé összeköttetésben állanak. Az alkalmi nyomtatványok különös díszszel lettek kiállítva, melyek közül különösen is kiváló a lakoma étrendje.

Negyvenéves nyomdász-jubileumát ülte folyó hó 19-én *Neuwald Illés* fővárosi nyomdatulajdonos az Erzsé-

betvárosi Kör helyiségeiben (Royal-szálloda), személyzetének és nagyszámú tisztelőinek körében. A banketten elhangzott jó kívánásokhoz mi is csatlakozunk azzal, hogy *Neuwald* úr, ki máskülönben a Szakkörnek is buzgó tagja, változatlan testi és lelki erőben ünnepelhesse annak idején félszázados nyomdász-jubileumát is.

Tichy Ákos regénye. Szakkörünknek a múlt évben elhunyt derék titkára, Tichy Ákos, tudvalevőleg nemcsak a szakirodalom terén forgatta a tollat kiváló sikerrel, hanem a szépirodalom terén is több ügyes dolgozata látott napvilágot. Legnagyobb munkája azonban csak most halála után jelent meg az Országos Irodalmi Résvénytársaság kiadásában. Ez egy 8 ivre terjedő regény, melynek czime: *A megigézett férfi*. A regény több színes illusztrációval van ellátva. Boldogult szaktársunk özvegye a vonzóan és érdekesen irt regényt most a szaktársak között is terjeszteni kívánván, mérsékelt áron bocsájtja azt a szaktársak rendelkezésére. A regény eredeti bolti ára ugyanis három koronában van megállapítva, de hogy ahhoz még a legszerényebb viszonyok között levő szaktársak is hozzájuthassanak, annak árát két koronára szállította le, a mit egyes gyűjtőknél 40 filléres részletekben is le lehet törleszteni. Felhívjuk tehát a szaktársakat, hogy a szakirodalom terén oly sok érdemet szerzett szaktársunknak e jeles szépirodalmi művéből kegyeletük kifejezése gyanánt is minél nagyobb számmal rendeljenek meg példányokat. A példányok kaphatók a Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Hold-utca 7.), vagy nagyobb nyomdáknak a Szakkör házi pénztárosa útján, a kik heti 40 filléres törlesztésekben is elfogadják a könyv árát. Meg vagyunk győződve, hogy a szaktársak e felhívásunknak vaksággal tesznek eleget, mert mindnyájunkban kiolthatatlanul él még ma is a kiváló szaktárs iránt való kegyeletünk, de másrészt bízunk a regény széles körben elterjedésében azért is, mert az belső tartalmánál fogva is megérdemli a szaktársak támogatását és annak megismerését.

A Kellner és Mohrlüder könyv- és könyvnyomdai cég-től igen szép árjegyzéket küldöttek be hozzánk, mely egy chicagói aratógépgyár budapesti képviselője részére készült. A tetszetős, többszínnyomású borítékban lévő füzet tele van könyvnyomdai háromszínnyomású illusztrációval, melyeknél különösen az egyes klisék egymáshoz való illeszkedése különös dicséretet érdemel. A nyomás szép tiszta, csak az a kifogásunk, hogy a piros szín mindenütt egy kissé erősen dominál, a mit talán az is okozhat, hogy a piros czimsorokat együtt nyomták a képek vörös formájával és ezek kedvéért vették erősebbre ezt a színt, mint a hogy kellett volna. Ettől eltekintve azonban az egész munkán, elejétől végig, a legnagyobb tisztaság, gondosság és szakértelem tükrözik át, a mi — miként értesülünk — főként *Horváth Alajos* gépmeister-szaktársunk érdeme, mint a ki a kérdéses árjegyzéket egy 5-ös számú Wörner-féle gyorsajton nyomta.

Czégváltozás. A fővárosi *Kellner és Mohrlüder* könyv- és könyvnyomdai intézet czége annyiban változott, hogy a könyvnyomdai üzlet megvált a könyvnyomdától és *Ifj. Kellner Ernő* cég alatt vezetetik tovább, míg a könyvnyomdai üzlet ezentúl is a fenti cég alatt fog működni.

Román nemzetiségi nyomda Budapesten. *Poporul Román* könyvnyomdája cég alatt nemrégben egy román nyomda nyílt meg. A cég birtokosa — hallomás szerinti — *Birócz Döme* szaktársunk. Ezelőtt száz évvel indult meg a budai egyetemi nyomdában az újkori román irodalom; nyomtattak ott Baloghy István kimutatása szerint 1777-től 1877-ig nem kevesebb mint 87 oláh nyelvű irodalmi terméket. A mostan létrejött román nyomda szerény gyertyácska az egyetemi nyomdában föllángolt

fáklához képest. Máskülönb viruljon és gyarapodjék az új vállalat.

Halálesetek. Mohácson múlt hó 20-án hunyt el *ö. v. Bland Jánosné sz. Schultz Leontina* nyomdatulajdonosnő, élete 52-ik évében. — Sopronban pedig 25-én *id. Romwalter Károly* volt nyomdatulajdonos. Romwalter 1850-ben vette meg Lenk Sámuel soproni nyomdáját s azt hosszú éveken át a vidéki nyomdák legtekintélyesebbjei közé emelte. 1895 óta fia Alfréd a nyomda egyedüli birtokosa, a ki különben már 1880 óta czégtárs volt.

Öngyilkosságok. *Preisak Győző* pozsonyi harminczéves nyomdatulajdonos zilált anyagi viszonyok miatt, a melyek nemrégben csődbe juttatták, f. hó 9-én föbe lőtte magát és szörnyet halt. Halálát fiatal özvegye gyászolja. Az eset Pozsonyban élénk részvétet keltett. — Budapesten pedig felakasztotta magát 16-án *Novotny Ferencz*, 48 éves betűszedő. Nyugodjanak békében!

Debreczenben beszüntette működését az évek hosszú során át létezett *Kutasi Imre* nyomdaczég, ellenben a következő új nyomdák keletkeztek: *Adler Józsefné*, továbbá *Dobschart és Popovits* és a *Hungária-nyomda* cégek.

Nagyváradról jelentik, hogy *Frisch Zsigmond* ottani czég állami segélyvel és 150.000 korona tőkével gyárat alapított domborított papirosárúk készítésére. — Ugyancsak Nagyváradon *Csávássy Gyula* szaktárs bérbe vette az ottani Szent László nyomda r.-t. üzletét.

Pozsonyban márczius 15-én, a szabadsajtó emléknapiján, szedőgépeket állítottak működésbe az Angermayer-nyomdában megjelenő *Pressburger Zeitung* napilapnál.

Pásztón, Hevesmegyében, nyomdát nyitott *Schlesinger Mihály* szaktársunk.

Kassán a Rósa Viktor czég nyomdája az ottani *Vitéz Adolf* nyomdatulajdonos birtokába ment át és utóbbi üzletével összeolvadt.

Pályázati hirdetmény. A nagyméltóságú m. kir. kereskedelemügyi miniszterium az 1902. évi január hó 23-án 83.226/901/IX. sz. a. kelt leiratával egy körrajzoló részére három éven át évi egyezer (1000) korona ösztöndíjat engedélyezett olyképen, hogy az ösztöndíjas két éven át az országos iparművészeti iskolának előkészítő tanfolyamát, azután pedig egy éven át egy később meghatározandó külföldi szakrajztanfolyamot tartozik végezni. — Ezen ösztöndíjra a Budapesti Könyv- és Könyomda-főnökök Egyesülete ezennel pályázatot hirdet. A pályázaton kizárólag magyar honos, 15-ik életévet betöltött és szakképzett egyének vehetnek részt. Ezen kellékeknek bizonyítvánnyal leendő igazolásán kívül a pályázónak: a) mellékelnie kell iskolai bizonyítványt, legalább négy polgári vagy középiskolai osztályról; b) csatolnia a pályázati folyamodványhoz eddigi működése ideje alatt készített rajzait (bizonyításával annak, hogy mikor és hol készültek); c) a maga nevében írásbelileg kijelentenie — megerősítés céljából azonfelül a szülő vagy gyám részéről is, — hogy a tanulmányi idő befejezése után — az ösztöndíj különbeni visszafizetés terhe mellett — legalább három éven át valamely litografiai intézetnél fog megfelelő alkalmazást vállalni; d) köteleznie magát, hogy tanulmányai igazolásul félévénként az intézeti bizonyítványon kívül az időközben készített rajzokat, vázlatokat stb., az egyesületnek bemutatja (ehhez a feltételhez lévén köve az ösztöndíjnak félévénként való kifizetése); végül e) köteleznie magát, hogy abban az esetben, ha az országos iparművészeti iskola tanfolyamának bevégezése és a harmadik évben látogatandó külföldi tanintézetben a szakrajztanfolyam megnyitja között két hónapnál hosszabb szünetidő volna, e szünetidő tartamára az

egyesület által kijelölt jobbhirű intézetben munkát vállal. A szünetidőnek ily módon történt eltöltése bizonyítvánnyal igazolandó lesz. A bélyeg nélküli pályázati kérvény sajátkezűleg irandó. Az ily módon fölszerelt pályázati kérvények az egyesület elnökéhez (mélt. emőkei Ulrich Gusztáv udv. tanácsos úrhoz, VII. ker., Kerepesi-út 54. szám alatt) legkésőbb 1902. évi május hó 15-éig nyújtandók be. Budapesten, 1902. évi április havában. Az *elnökség*.

A Magyar Iparművészet márczius havi füzete több műmelléklet kíséretében, tanulságos tartalommal jelent meg, mely az iparművészetek majdnem valamennyi ágára kiterjed. A grafikai szakmát érinti *Bocskay György XVI.* századbeli kalligrafus betűinek bemutatása, melyek zsinórfonatos díszökkel a reneszánsz korára emlékeztetnek. Bocskay többnyire a bécsi királyi udvar körében élt s főműveit 1561—72. körül alkotta; 1575-ben halt meg. Bocskay György a híres Bocskay-család Horvátországba szakadt razinai ágából származott. Betűit a pergament lapokra többnyire fekete, arany és ezüst festékekkel vetette, elvéve előfordul még az élénkebb kék és vörös szín, továbbá a betűknek fekete alapon fehérrel való ábrázolása is. Az alap rendszeren fehér és nem egyszer át van szöve arany arabeszekkel Balth. Sylvius modorában. Arabeszek fejléczek formájában is igen gyakran díszítik az oldalakat, a kezdőbetűk pedig kivétel nélkül gazdag ornamentikával vannak megkomponálva, arany és ezüstnek bőséges pazarlásával. A tulajdonképeni szöveg nem más, mint az akkori idők betűtípusbeli formakincseinek sorakoztatása. Tehát nem kizárólagosan Bocskay-féle tervezetek, hanem a XVI. századbeli spanyol, francia, német és olasz kalligráfiai alkotások gyűjteménye. Bocskay járatos volt korának e nemű irodalmában, könyvei azonban tökéletesebbek mint mintái. Korának leghasználtabb típusaiból állította egybe íráskönyveit. A római, illetőleg latin írásmódból feldolgozta a kapital- és uncial-írást; a közönségesebb fajták közül, melyeknek gyűjtő neve cancellaresca, a lettera antica, moderna, cursiva, formata, commune, trattirata, spagnola, továbbá a jegyzői (notaresca) és kereskedői (mercantile) alakzatokat. Mintái közül a fraktur, azaz gótikus típushoz tartoznak a lettera bollatica, a cortigani, az oklevélíráshoz használatos hosszú nyúlványos és farkinczás imperiale, a rezgős vonalokból álló ragnara, tagliata, a tükörrírásos lettera mancina, fiammenga és egy igen szép törtvonalas lettera francesca nevezetű.

Watzulik Albin Mária hazánkfia, ki tudvalevőleg a szászországi Altenburgban a Pierer-féle udvari nyomdának művezetője, beküldött hozzánk három darab remek kivitelű képes levelezőlapot. A három kártya az ő művészi keze munkája, ő rajzolta, ő véste azokat és az ő utasításai szerint kerültek ki a nyomtató sajtóból. Az első lap a nyomdahelyeket hozza olyan irányban, a mint idők folyamán a nyomdászat terjedt. Itt találjuk 1472 évszám alatt Budapestet is. A lap felső része zöld babérlevelű alapon *Heil Gutenberg* felírást mutat barna színben nyomtatva, a szegélyt szintén barna színben nyomtatott virágok képezik; a fekete nyomású szöveg alját pedig Mainz városa látóképe képezi. A második lapon felül Gutenberg aranyba nyomtatott fejét látjuk, alatta a fényben uszó globust *Und es ward Licht* felírással; a kártya alsó részében meg Strassburg, Mainz és Eltville városokat látjuk, azon helyeket, hol Gutenberg működött. A harmadik műlap szolid szecsessziós díszítésben Gutenberg lipcsei szobrát hozza. Mind a három műlap rendkívül finom és izléses módon tanuskodik Watzulik A. M. szaktársunk nagy művészetéről és rendkívüli alkotó képességéről.

HIVATALOS RÉSZ.

Havi ülés 1902. február 23-án.

Elnök: Tanay József.

Elnök örömmel üdvözi a szép számmal megjelent tagtársakat, a havi ülést megnyitva, felkéri titkárt jelentésének megtételére.

Titkár jelentése a következő:

Tisztelt tagtársak!

Választmányunk megbízatása nemsokára lejárván, a jövő hónapban tartandó rendes évi közgyűlésen kimerítő jelentéssel fogok szolgálni egész évi működésünkről. Legutóbbi havi ülésünk óta kevés jelenteni valóm van.

A második szaktanulmányi kirándulást folyó évi január hó 6-án tartottuk meg.

Január 25-én házi estély helyett *farsangi táncmulatságot* rendeztünk a Budapesti Katolikus Kör dísztermében, mely ez alkalommal zsfolásig megtelt. Ezen mnlatság rendezésével a tagok óhajának véltünk elég tenni, a mi azonban meglehetősen anyagi kiadásokkal járt.

Tekintettel a *tanfolyamra*, újabb időben a választmány hivatalosan nem rendezett a havi ülésen kívül semminemű összejöveteleket, nehogy az egyik ügy a másik ártalmára legyen. A tanfolyamról részletes jelentéssel annak vezetői fognak szolgálni.

Mint a választmány indítványát van szerencsém a t. tagtársaknak előterjeszteni, hogy *Pavlovsky J. Alajos* alelnök úrnak az *Évkönyv* szerkesztéséért a havi ülés is szavazati jogot *jegyzőkönyvi* köszönetet. (Éljenés.)

Ez évi rendes közgyűlésünket f. évi *márczius hó 23-án*, pontban 11 órakor fogjuk megtartani, melynek megtarthatása érdekében kérjük a tagjainkat, hogy azon minél számosabban jelenjenek meg.

Szomorú kötelességgel kell ismét végezmem jelentésem tisztelet tagtársak! Ugyanis *f. hó 14-én* hunyt el Körünk egykori alelnöke és mindvégig jóakarója: *Feldmann Mór*, a Műszaki nyomda igazgatója, életének 51-ik évében. Mivel gyászjelentést idejében nem kaptunk, csak az özvegyhez intézett részvétirattal fejezhettük ki részvétünket. E szomorú hírt nyomban a másik követte. *Müller Ágoston*, a Pesti Lloyd-társulat nyomdavezetője, váratlanul, tragikus halállal múlt ki hó 18-án, szintén életének 51-ik évében. Nevezett Körünk tiszteletbeli tagja, egyenes jellemű, igaz ember volt, a ki nem tudta megtagadni nemes érzelmeit munkatársai iránt! Körünk a temetésen küldöttéig nem képviselve. Mindkettőnek nemes érzése szolgáljon például az utódoknak, poraik felett pedig lengjen áldás és béke!

Kapcsolatban a titkári jelentéssel, elnök ajánlja, hogy *Pavlovsky Alajos* alelnöknek az *Évkönyv* sikere érdekében kifejtett buzgósgáért köszönet szavaztassék, valamint két elhunyt tagtársunk: *Feldmann Mór* és *Müller Ágoston* emléke jegyzőkönyvileg megörökíttessék. Elfogadtatik.

A havi ülés titkár jelentését tudomásul veszi.

Pénztáros előterjeszti jelentését *december* hóról, melyet a havi ülés tudomásul vesz.

Beléptek a Körbe: Wollner Simon, Fleischmann Izidor, Stefáni József Hankó László, Práger Adolf, Rohonczi János, Breitnecker Ferencz, Till Károly, Dinkgreve Nándor, Cholewickiewicz József, Bognár Rezső. *Kiléptek a Körből*: Ferderber József, Dobsa Gyula, Ilinszky Béla, Szentgyörgyi Kálmán, Valkó Pál, Janovszky János, Poldini Ede és társa, Freyler A. István. *Töröltetett hátralek miatt*: Luppá József, MattekovitsIstván, Róth Albert, Róth Samu, Tarsoly Béla, Berger Armin, Kohn Ödön, Türk Dávid, Wachsmann Miksa. *Meghalt*: Feldmann Mór, Müller Ágoston tisz. tag.

Schwarz Gábor a munkanélküliek törlesztését függőben hagyni kéri. Pénztáros felvilágosítása után a havi ülés a törlésekre vonatkozó jelentést is tudomásul veszi.

A *szaktanfolyamról* részletes jelentést olvasott fel annak egyik vezetője, *Novák László* tagtársunk, melyet a havi ülés éljénzessel fogadott, a szaktanfolyam mindhárom vezetőjének, *Mitterszky József*, *Novák László* és *Pavlovsky J. Alajos* tagtársaknak jegyzőkönyvi köszönetet szavaz a további buzgósgukat kéri.

(A jelentést lapunk mult számában egész terjedelmében közöltük.) *Szakkérdést* nyújtott be Schwarz Gábor, és pedig a következőt: „Valamely müben, folyóiratban vagy lapban a jegyzetek alkalmazása miként helyesebb. Úgy-e, hogy azok az illető cikkek vagy fejezet végén, vagy pedig — mint eddig — az illető hasáb vagy oldal alján helyeztetnek el.” A szakkérdés elnök ajánlatára első sorban a szakbizottsághoz utasítatik.

Netáni indítványok. *Burghheim* tagtárs indítványozza, hogy az évi jelentésben a tagok névsora mellé a hátralekös összeg is kitévéssek. Pénztáros felvilágosítása s többek hozzászólása után indítványozó indítványát visszavonja.

Susztér Mihály a havi ülésre szóló meghívók késése miatt, valamint a *nyugták* ügyében interpellál. Első kérdésre elnök, másodikra pedig pénztáros szolgá felvilágosítással s tekintve, hogy a felszólalás tárgya az illető nyomda belső házi ügye, a havi ülés e tekintetben határozatot nem hoz.

Klein Armin angol vagy amerikai szaklapok beszerzését kéri.

A havi ülés megbizzza a választmányt azok előfizetésére.

Elnök megköszönve a tagok szives érdeklődését, az ülést bezárja.

Stalla Márton, titkár.

Rendes évi közgyűlés 1902. márczius hó 23-án.

Elnök: Tanay József.

Elnök örömmel üdvözi a szokatlan nagy számban megjelent tagokat és buzdító szavakkal emlékezik meg Körünk húszéves működéséről; kéri a tagokat, hogy Körünk fejlődése érdekében a jövőben is tartsák meg eme nagy érdeklődésüket s ezzel a közgyűlést megnyitja. *Jegyzőkönyvhitelesítő*kül *Stibinger Henrik* és *Schwandner Lajo*: tagtársakat kéri fel. Ezután kéri a közgyűlést: kívánja-e a *titkári jelentés* felolvasását s van-e valakinek kifogása vagy megjegyzése a jelentéshez? A közgyűlés nem kívánja felolvasatni, de *Román Antal* tagtárs a jelentés kapcsán indítványozza, hogy a titkári jelentésben említett tiszteletdíjból az *Évkönyv szerkesztőjének*, a szerinte szokásos tiszteletdíj most és ezentúl is mindig megszavaztassék. — *Wözner Ignác* ellenzi, hogy a közgyűlés nem évről-évre, hanem egyszerűen szavazatára szavazza meg a tiszteletdíjat, mert egyik évben többlet, a másikban ellenben deficit — mint a tavalyiban is — mutatkozhatik. Elnök felvilágosítással kíván szolgálni arra nézve, hogy mennyiben vehető deficitnek az *Évkönyv*, valamint a *Grafikai Szemle* esetleges többlet-kiadása. Tekintetbe kell venni — úgymond — hogy az előző évek alig 200-ra menő taglétszáma ellenében a mai majdnem 400-ra menő tagok is ingyen kapják e két kiadványunkat, tehát ha jól mérlegeljük a dolgot, a valóságban tényleges deficit nincs. Mivel elnök látja, hogy a titkári jelentés kapcsán a *pénztári jelentéshez* is történnek felszólalások, ezek *együttes* tárgyalását rendeli el. Az *Évkönyv szerkesztőjének* szóló tiszteletdíj kiadását az 1902. *Évkönyv szerkesztéséért* a közgyűlés, — *Wözner Ignác* ama módosításával, hogy az nem egyszer s mindenkorra, hanem évről-évre külön szavaztatandó meg, *elfogadja*. *Wözner Ignác* felemlíti a mult évi közgyűlésen történt ama felszólalásokat, a melyek az *évi mérleg részletesebb kimutatása* miatt történtek s mivel erre nézve a mult évi közgyűlés jegyzőkönyvében nem lát határozatot, indítványozza, hogy jövőre úgy a *Grafikai Szemle*, az *Évkönyv* és a *pénztár részéről teljes és részletes kimutatás* jelenjen meg. A közgyűlés az indítványt egyhangúlag *elfogadja*. *Goldfinger Mór* kéri pénztárost, hogy van az, hogy az évi mérlegben 10 darab *hitelszövetkezeti részjegy* a 10 kor. szerepel s az *évi osztalék* már öt év óta s így most sincs kimutatva? Pénztáros igéri, hogy ez nem fog előfordulni s hogy eddig megtörtént, ezt azzal indokolja, hogy nem kapott hitelszövetkezeti alapszabályokat. *Radnai Vilmos* ama felszólalására, hogy a kamatok fél éven túl elvesznek, pénztáros ezek megértésére késznek nyilatkozik. Többek hozzászólása után — *Gang Károly* indítványára — a közgyűlés *kimondja*, hogy úgy a *hitelszövetkezeti részjegy-osztalék*, valamint a *takarékpénztári kamatok* jövőre kimutatandók. *Wözner Ignác* az *Évkönyv előállítás költségéről* kér felvilágosítást s jövőben részletesebb kimutatást kér. Pénztáros felvilágosítást úgy a felszólaló tagtárs, valamint a közgyűlés is tudomásul veszi. *Kohn Sándor* a *függő követelések* miatt felszólalván, felemlíti, hogy már a mult évben kérte ezek törlesztését; mert ha behajthatatlanok, akkor csak a mérleg terhére vannak s ezért *ajánlja* ezek *végleges törlesztését*. Többek hozzászólása és pénztáros felvilágosítása után a közgyűlés *Kohn Sándor* indítványát *elfogadja* s a *306 korona* (1900. évi *Évkönyv*) *függő követelések töröltetnek*. Az 1901. évi 140 koronányi *függő követelés* pedig — *Wözner Ignác* indítványára — ha addig be nem hajtható, a jövő évben töröltetik. Ezután *Kohn Sándor* kér felvilágosítást a *tiszteletdíjak* megosztása, valamint a *kezelési költségek* nagy összege miatt. Pénztáros megnyugtató választ ad, melyet a közgyűlés is elfogad, *Kohn Sándor* mindenről részletes kimutatást kér (lásd *Wözner-féle* indítványt) s a választ tudomásul veszi. Ezek után úgy a *titkári*, mint a *pénztári jelentés* tudomásul vétetik és a *felmentvény* megadatik. *Számvizsgálókul* megválasztatnak: *Benes S.*, *Gang K.* és *Hahn M.* tagtársak. — A napirend 4-ik pontjánál (tisztviselő és választmányi újjáválasztása) elnök kötelességének tartja úgy az ő, valamint tisztársai és a választmány nevében a bizalomért őszinte köszönetet mondani s meleg szavak kíséretében adja vissza a közgyűlésnek a mandátumokat. *Rencsisovszky Ferencz* pénztáros indítványozza, miszerint tekintettel arra, hogy Körünk elnöke ma már tízedik éve tölti be e tisztséget, a közgyűlés *elalkommal Tanay József* tagtársat *közfelkiáltással* válassza meg újra *elnökké*. A közgyűlés lelkes éljénzessel fogadja az indítványt, mire elnök ismételten szép szavakban ad kifejezést köszönetének, ígyrvé, hogy míg tehetsége és a szakma iránti szeretete engedik, szives örömet fog a Kör fejlődéséhez hozzájárulni. Ezek után *szavazatszedőkül* megválasztattak: *Burghheim Károly*, *Gang Károly*, *Hermann Károly*, *Kün Kornél* és *Schwarz Gábor* tagtársak. A szavazás előtt *Stalla Márton* titkár felhívja a tagok figyelmét, hogy többféle szavazólapon *póttagok* is szerepelnek, holott ezek sehol sem választatnak, ajánlja, hogy csak azon szavazólapon legyenek érvényesek, a melyeken — a hivatalos szerint — csak *10 választmányi tag* neve szerepel. Többek hozzászólása után a közgyűlés *eltelfogadja*. Elnök a közgyűlést, tekintettel a szavazatok beszedésére, rövid időre felfüggeszti. Szünet után elnök újból megnyitván a közgyűlést, a *netáni indítványok* során *Goldfinger Mór* elítéli azt, hogy egyes szakírók fordított cikkekkel, mint sajátjukat közöltetnek úgy az *Évkönyvben*, mint a *Grafikai Szemle*ben. Többek hozzászólása után elnök felvilágosítja felszólaló tagtársat, hogy kérdésétélit beadványban küldje be vagy a választmányának, vagy a *Grafikai Szemle szerkesztőségének*, mire *Goldfinger* megnyugszik. *Fürst Vilmos* ajánlja, hogy a *Grafikai Szemle*ben külön mellékletként a *napl* szükségletre szolgált csinosabb — nem

mesteri — szedésminták közöltessenek. Többek hozzászólása után a közgyűlés megbizta a jövő választmányt, hogy minden egyes esetben első sorban az illető mesterszedők kéressenek fel az ilyfajta munka készültéről való tudósításra, hogy azután a Grafikai Szemle szerkesztője esetről-esetre annak mellékelte gyanánt való közlését az illető főnöktől kikérhesse. *Prilozsni Mihály* a tanfolyam vezetőinek jegyzőkönyvi köszönet megszavazását indítványozza. Eljenzéssel elfogadtatik. Erre elnök még egyszer megköszöni a tagok szép számának való megjelenését, a közgyűlést bezárja. *Stalla Márton*, titkár.

Az irodalmi és szakbizottság alakuló és együttes ülése 1902. április 17-én.

Tanay J. elnök üdvözlő a megjelenteket, első sorban is az irodalmi bizottság megalakítását tüzi napirendre; ennek folyamán ajánlja Morócz Jenőt előadónak, Román Antalt jegyzőnek. A bizottság nevezeteket egyhangúlag megválasztja.

Pavlovsky J. A. alelnök, mlnt a szakbizottság elnöke, megalakítja a szakbizottságot s előadónak Radnai Mihályt, jegyzőnek Bujnovszky Rezsőt ajánlja, a mi szintén egyhangúlag elfogadtatik.

Tanay J. elnök áttér ezután az együttes ülés napirendjének egyetlen pontjára: A szaktanfolyam berekesztésére és annak miként való megünneplésére. Fölkéri Rencsisovszky F. pénztárost a kiadások ismertetésére. Pénztáros jelenti, hogy egész pontos kimutatást csak a tanfolyam befejezése után fog készíthetni, a nagyobb bevételekről és kiadásokról azonban referál, a mit az együttes bizottság tudomásul vesz.

Elénk eszmecszerét folytat ezután az együttes bizottság a fölött, hogy a jobb munkák a Gr. Szemlében mellékletekként megjelentessenek.

(Időközben elnök távozni kénytelen, az elnöklést alelnök veszi át.)

A bizottságok a következőkben állapodnak meg: 1. A Kör, tekintettel arra, hogy az idén újszólván csak kísérleti tanévünk volt, nem ad díjakat. 2. Az összes befejezett munkákat záró-ünnepség kíséretében május 11-én a Kör helyiségében kiállítja, a melyről meghívóban két héttel előbb értesíti a tagokat. A meghívó megszerkesztésére Morócz Jenő kéri föl. 3. A kiállítók nevei érdem szerint lesznek közzölve a Grafikai Szemlében, valamint a jobb lemezek is ugyanitt meg fognak jelenni.

Határozatba megy továbbá, hogy erre az ünnepségre meghívandók a kultuszminiszter, az Orsz. Iparművészeti Társulat, az Orsz. Ipar-egyesület, a Főnöktestület és annak elnöke Emőkei Emích Gusztáv, továbbá lovag Falk Zsigmond, Szerényi József, Radics Jenő, Györgyi Kálmán, Czákó Elemér, Bárczy István, Gelléri Mór, a szaklapok szerkesztői és a nyomdák művezetői. Az együttes bizottság ülése ezzel véget ért. Következett a szakbizottság ülése, mely a reá bizott föladatokat a következőképpen oldotta meg:

Az Ács-pályadíj ügyében úgy határoz az együttes bizottság, hogy hirdetések pályázat egy, a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre a következő czímmel: „Illusztrációs művek tördeléséről és nyomásáról”. Szedő és gépmester ezen cikk megírásánál esetleg vehetnek s így a díjon megosztzkodhatnak. A pályázati hirdetmény további elintézését Morócz Jenőre bizza a bizottság.

A havi ülés által fölvetett szakkérdést: *Hogyan alkalmazandók a jegyzetek helyesen, az oldalak alján, vagy pedig a mű végén, a szakbizottság*, következőképen oldotta meg:

Szépészeti szempontból a jegyzetek a mű végén is közölhetők; czélszerűség szempontjából azonban helyes az illető oldalak alján.

A havi ülés óhajának eleget teendő, a *The Inland Printer* című amerikai szaklap megrendelését határozza el a bizottság.

Több tárgy nem lévén, ülés vége.

Román Antal, titkár.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

K-r úrnak Gy-n. A második b. levélben felhozottak bennünket is arra a nézetre térítettek, hogy jobb lesz nekünk különben igen talpraesett cikkét nem közölnünk. E megállapodásunkat azon körülmény mellett, hogy nem lapunk hasábjain vetődött fel a téma, megszilárdította különösen az, hogy ön sem helyezett igen nagy súlyt annak megjelenésére. További becses jóindulatát kérjük. Szives üdv.

Báter János özvegye Szegzárdon a nyomdájában készült több különféle nyomtatványt küldött be nekünk elbírálás végett. Van köztük több színes nyomású is. A beküldött munkákon egyáltalán meglátszik a törekvés minél szebbet előállítani, azonban a nyomtatványok készítőjének szakképzettsége még hiányos és így ajánljuk neki, hogy szerezzen be magának mintákat és olvasson szakműveket, valamint a rajzban igyekezzék magát tökéletesíteni. Így aztán a mutatkozó buzgalom mellett igen csinos dolgokat várhatunk még tőle.

Felelős szerkesztő *Tanay József*. ☉ Főmunkatárs *Firtinger Károly*.
Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

Könyvnyomda, egybekötve *könyvkötő- és papiros-üzlettel*, a tulajdonosnak az üzlettel való visszavonulása miatt *eladó*. — Ajánlatok német nyelven a *holicsi* könyvnyomda (Nyitramegye) c imére kéretnek.

Kner Izidor könyvnyomdásznál *Gyomán* egy üzemben levő ódon Kaiser-féle gyorsajtó és egy Bernhardt-féle középnyagságú, szintén üzemben levő taposó-gép, úgynevezett amerikai gyorsajtó, a lehető jutányos árban azonnal eladó, akár hosszabb fizetési határidőre, esetleg részletfizetésre is. — A helyszínén próbanyomást bárki eszközölhet a gépeken. — Bővebbet *Kner Izidornál* Gyomán (Békésmegye).

Művezető, ki mint ilyen 15 évig működött előkelő magyarországi könyvnyomdákbán, jelenleg pedig Bécsben faktor, elsőrendű technikai és kereskedelmi képzettségéről kitünő bizonyítványokat tud felmutatni, a magyar és német nyelvet tökéletesen bírja, biztos kalkulátor és jó papírismerteti vannak, családi körülmények folytán Magyarországon keres megfelelő állást. Szives ajánlatok *B. B. 39* alatt e lap kiadóhivatalához intézendők.

A M. Kir. Tud.-Egyetemi Nyomda Igazgatósága.

3884. szám.

Tekintetes

RÁKÓCZY M. vegyész tanár úrnak

BUDAPEST, VI.,

Csengery-utca 39. sz.

Folyó évi július hó 27-én kelt megkeresésére tisztelettel értesitem, hogy folyékony iparolaja a vezetésem alatt álló intézetben hasznavehetőnek bizonyult s főleg azon tulajdonságánál fogva, hogy nyomás közben a clichét vagy akár az egész szedési formát pár perc alatt teljesen megtisztítja s a tovább nyomás munkája haladék nélkül folytatható.

Budapest, 1901. november 28.

KLESZNER, igazgató.

SCHÖNTAG GYULA

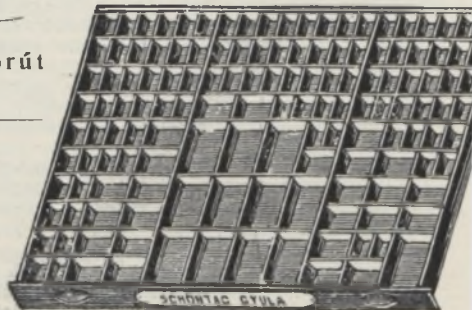
szakasztalos

BUDAPEST

VI., Váczi-körút
51. szám.

Kis antiqua-
szekrény 3 frt.
Nagy szekrény
4 frt.

*
Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

2500 darabot tartalmazó, válogatott magyar, német, francia és angol lapokból álló **mintagyűjtemény** egészben vagy részben jutányosan eladó. Cím: **Goldfinger Mór**, Budapest, Posner-nyomda.

JULIUS MÄSER (Lipcse) A Mäser-lemezek raktára.
magyarországi képviselője. TELEFON 62—79.

BÖLE JÓZSEF
ASZTALOS M.

Van szerencsém tisztelettel értesíteni, hogy a **könyvnyomdai felszerelések** készítésére berendezett **Asztalos-műhelyemet**

VIII., Vas-utca 7. sz., 10. ajtó alá helyezem. Szakmában számos éven át szerzett tapasztalataimmal fogya, mint eddig, úgy a jövőben is főtelevésésem lesz t. vevőimet mindenképen kielégíteni. Szükség esetén kérem a fentnevezett új cégemet használni.

Regálók s nyomdai szekrények raktárobomban mindig vannak.

CS. ÉS KIR. SZAB.

HERMANETZI

PAPIRGYÁR RAKTÁRA

Budapest

VI. ker., Gyár-utca 64.

Alapítottatott 1829. évben.

Levél-, könyv-, karton-, nyomda-, író-, rajz-, boríték-, csomagoló-, göngy-, itatós-, szürle- és mindennemű merített nyomdapirok.

MÁSOLÓ-
SELYEM-
és VIRÁG-
SELYEMPAPIROK.

Merített író-, okmány-
és könyvpapirok.
PAPIRZACSKÓGYÁR.
Mindennemű lemezek stb.

Buch-u. Steindruck Farben-Fabrik

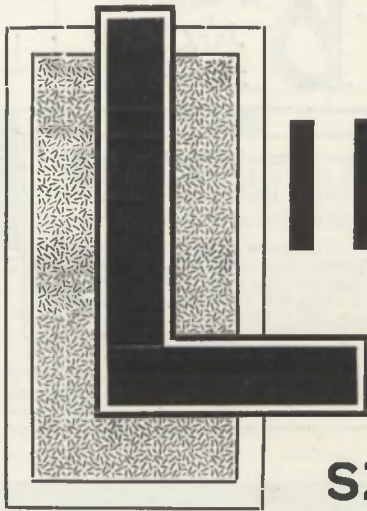

Gyári üzemünk felőleli valamennyi, a grafikai szakma számára szolgáló **FESTÉKEK** gyártását, elismert kiváló minőségben.

A cég minden kiállításon, melyen részt vett, ki lett tüntelve, így Párisban is 1900-ban a **grand prix-vel** és két aranyéremmel.

RAKTÁRAK AUSZTRIÁBAN
ÉS MAGYARORSZÁGBAN:

CARMINE HUGÓ
BÉCS, BUDAPEST ÉS PRÁGA.

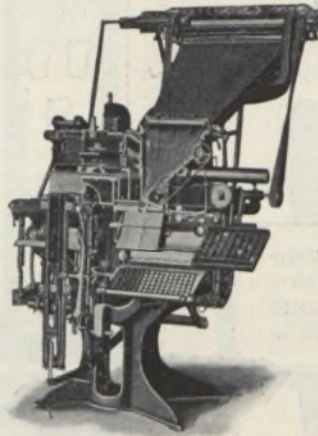
A L I N O T Y P E

a világ legtökéletesebb, legnagyobb munkaképességű, legmegbízhatóbb, legelterjedtebb és legjövődélmezőbb $\times \times \times \times \times \times \times \times \times \times$

szedő- és soröntőgépe.

Ezideig 9000-nél több LINOTYPE adatott el a világ minden tájára, melyek közül 600-on felül Németországban, $\circ$ Ausztria-Magyarországon és a Svájcban van elhelyezve. $\circ$

BÉCS:	Darab
Neues Wiener Tagblatt	10
Reichswehr	4
S. Bergmann	2
Joh. N. Vernay	4
BOZEN:	
Gothard Ferrari jun.	1
BRÜNN:	
Tagesbote	3
Deutsches Blatt	2
BUDAPEST:	
Budapesti Hirlap	10

INNSBRUCK:	Darab
Tiroler Tagblatt	1
KARLSBAD:	
Feller-nyomda	2
KOLIN:	
Pak-nyomda	1
LAIBACH:	
Kleinmayr-nyomda	1
LINZ:	
Linzer Zeitung	1
PRÁGA:	
Beaufort nyomda	5
Narodny Listy nyomdája	3
REICHENBERG:	
Stiepel-nyomda	3

Legégszerűbb
kezelés.

Legnagyobb
munkaképesség.

ELSŐRANGÚ KITÜNTETÉSEK:
PÁRIS 1900: Grand Prix és két aranyérem.
KARLSBAD 1901: Díszoklevél és aranyérem.

Prospektusokkal, betűmintákkal, referenciákkal stb. szívesen szolgál:

M. Duker Nachfolger ^(hirdető iroda) Wien, I., vagy pedig:
Gutenberghaus Gebrüder Geel
Wien, VII/2. (a berlini Mergenthaler Setzmaschinenfabrik vezérképviselője).

REPRODUKÁLÓ-MŰINTÉZET

PHOTO-CZINKOGRAFIA

WOLLITZ
MANFRÉD

TELEFON
18-99

AUTOTYPIA
PHOTOTYPIA
+ CHEMIGRAFIA
4-SZÍNŰ NYOMÁS
PHOTOLITOGRAFIA

BUDAPEST, VI. KIRÁLY UTCA 30.

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:
BUDAPEST
VII., Akácfa-utca 58. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

Hengeranyag- és kence-gyár.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁR ÉS VASÖNTÖDE, BUDAPEST.

Egyszerű gyorsajtók 2 vagy 4
festékdörzsölő hengerrel. Kétszint
nyomó gépek, 2 festékszerkezettel,
2 vagy 4 festékdörzsölő henger-
rel. Tégelynyomású gyorsajtók.
Önműködő készkészítő-gépek.
= Csomagoló- és simító-sajtók. =

HASZNÁLT GYORSSAJTÓK
alaposan kijavítva és átalakítva, jót-
állás mellett jutányos árért eladók.

Papírvágó- és papírfúró-gépek.
Aranyozó-, dombornyomású- és
kivágó-sajtók. Könyvnyomdai kézi-
sajtók. Tömöntödei berendezések.
Könyvnyomdai gyorsajtók. Transz-
misszió-telepek. Hungária akczi-
= densz-gyorsajtók. =

KÖRFORGÁSÚ NYOMÓGÉPEK
K ujságok, könyvek és illusztrált mű-
vek egy- és többszínbeni nyomására,
tökéletesbitett tölcser- és körbenforgó
készhajtogatató készülékkel.

A kombinált
szedő- és soröntő-gép

TYPOGRAPH

FÖLÜLMUL MINDEN MÁS GÉPET!

**Alig több, mint két év
alatt föllállított:**

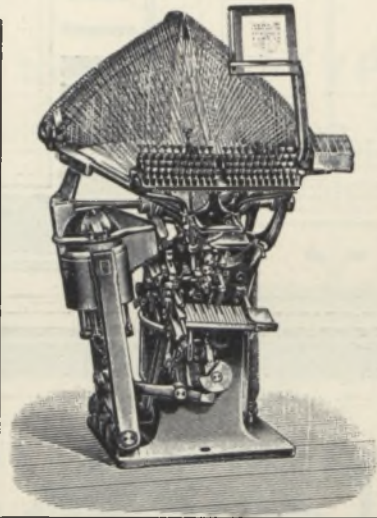
Bécsben: Bartelt Brunónál 1 gép, J. L. Bondi & Sohn cégénél 2, a Deutsche Zeitungnál 4, a Deutsches Volksblattnál 8, Hornung B.-nél 2, Jasper Frigyesnél 2 gép.

Budapestben: a Pallas r.-t. nyomdájában 1 gép, az Európa-nyomdában 3, a Belvárosi Könyvnyomdában 6 gép.

Gablonzban: Spiethoff Gusztávnál 1 gép.

Grácban: a Styria cs. kir. egyetemi nyomdában 12 gép.

Győrött: a Pannonia nyomdában 1 gép.

**Alig több, mint két év
alatt föllállított:**

Klagenfurtban: J. & R. Bertschingernél 1 gép.

Kuttenbergben: Solc Károlynál 1 gép.

Meranban: Pöltzelberger S.-nél 1 gép.

Prágában: a Politik könyvnyomdájában 3, az Únie könyv- és műnyomdában 3 gép.

Salzburg: Halauska's Wittwe & Eiblhuber cégénél 2, Kiesel R.-nél 2 gép.

Troppauban: Drechsler Adolfnál 2 Strasilla Ágostnál 2 gép.

Zágrábban: a királyi horvát államnyomdában 3 gép.

A gép egyszerűségéről, jövedelmezőségéről és munkaképességéről való meggyőződés mind szélesebb körben terjed.

Magyarországon és Ausztriában
immár 63 ilyen gép működik.

További Typograph-gépek felállításáról most tárgyalunk. Prospektusokat, betűmintákat, bizonyítványokat stb. szívesen küld az ausztria-magyarországi főképviseelő:

Polacsek Frigyes, Wien, VI/1., Theobaldgasse 8.

A szakközönség figyelmét teljes mértékben és méltán felköltik a

Victoria-Werke A.-G., Nürnberg

cég által előállított

szalagnélküli könyvnyomtató gyorsajtók
 és hengeres kézi gyorsajtói.

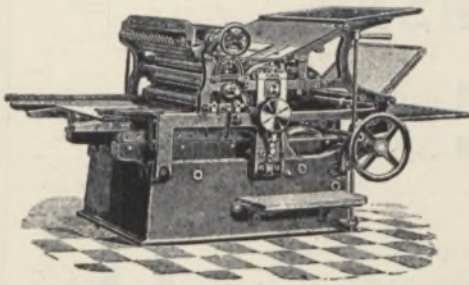
A ki gépeket akar vásárolni, tegye előbb elfogulatlan birálat tárgyává gyártmányainkat és hozassa meg magának a részünkre már eddig is kiállított fényes bizonyítványok sorozatát.

KÉPVISELŐNK:

KLEIN JÓZSEF

BUDAPEST, VI.,
 Podmaniczky-utca 73.

Utóbbi elfogad megrendeléseket teljes nyomdai felszerelésekre is, garantálván annak pontos teljesítését.

CARMINE HUGÓ

GÉP- ÉS SZERSZÁMGYÁRA
 BUDAPEST, IX., RÁKOS-U. 11.

FŐZLET ÉS GYÁR

BÉCS, VII., BURGGASSE 90.

A PÁRISI KIÁLLÍTÁSON GRAND
 PRIX-VEL S KÉT ARANYÉREM-

MEL LETT KITŰNTETVE.

ALAPITTATOTT 1878. TELEFON 54—89.

A GRAFIKAI IPARÁGAK ÖSSZES
 SZÜKSÉGLETEINEK RAKTÁRA.

NYOMDAFESTÉKEK, KENCZÉK ÉS
 HENGERANYAG NAGY RAKTÁRA

KAST ÉS EHINGER

G. M. B. H. STUTTARTI ÉS
 FEUERBACHI GYÁRAIBÓL.

KÉPVISELŐJE: KÖNIG ÉS BAUER, WÜRZBURG
 HUGO KOCH, LIPCSE
 AUGUST FOMM, LIPCSE
 CZÉGEKNEK.

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTÖDE

RÉSZV.-TÁRSASÁG

BUDAPESTEN

VI., DESSEWFFY-UTCZA 32. SZ.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS. ↓
MECHANIKAI MŰHELY.
GALVANOPLASZTIKA. ↓

TÖMÖNTÖDE. ↓ ↓ ↓
ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS. ↓
RÉZLÉNIÁ-GYÁRTÁS. ↓

Egész nyomdai berendezések jutányosan és gyorsan foganatosíttatnak.

Dús raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

KÖNYV- és CZÍMBETŰKBŐL,

Körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,
továbbá a legkülönbélebb ékitményekből és egyéb nyomdai
felszerelvényekből.

TELEFON 23—70. SZ.

GYDONSÁG

!!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT

Czettel és Bendtner szabadalma. ↓

RECETTE GENERALE
 ○○○○ DE LA ○○○○
 LOTTERIE ROYALE
 HONGROISE

NEMES PÁL BUDAPEST

A MAGY. KIR. SZAB. OSZTÁLY-
 SORSJÁTÉK FŐELÁRUSÍTÓJA

HAUPT-COLLECTEUR
 ○○○○ DER ○○○○
 UNGAR. CLASSEN-
 LOTTERIE

SÜRGÖNYCZIM — TELEGRAMM-ADRESSE — ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE:

NEMES BANKHÁZ BUDAPEST

BUDAPEST, ...

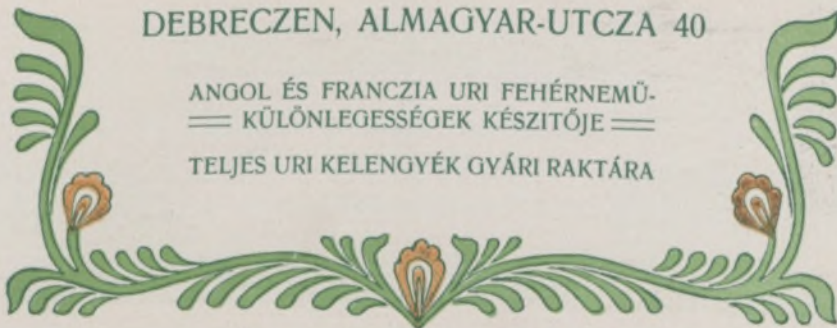
≡≡≡ URI ING-SZABÁSZ ≡≡≡

Domán Nándor

DEBRECZEN, ALMAGYAR-UTCZA 40

ANGOL ÉS FRANCZIA URI FEHÉRNEMŰ-
 ≡≡≡ KÜLÖNLEGESSÉGEK KÉSZÍTŐJE ≡≡≡

TELJES URI KELENGYÉK GYÁRI RAKTÁRA

Münchener Capeten- und
Buntpapier-Fabrik.
Friedrich Fischer, München

Papir- és papíráru ügynökség.

Lembich Henrik

Budapest, VI., Izabella-utca 68 a.

Adolf Reiss Wien, III. l.
Boríték- és papírnemű-gyár.
„Beatrix Marke“
Elsőrendű gyártmány.

Minden e szakmába tartozó megbízást lelkiismeretesen teljesít.

Budapest, a postabélyeg kelte.

C. Cim!

Van szerencsém becses tudomására hozni, hogy
a continens legkiválóbb tarkapapirgyárának

Münchener Capeten & Buntpapierfabrik

***** Friedrich Fischer *****

egyedüli képviselőjét Magyarországra nézve meg-
szereztem.

Az általam képviselt gyár gyártmányai: **Előzék-
papir (Vorsatzpapier)** és **Modern könyvboríték-
papir**, a legkitünőbb művészek közreműködésével
készülnek és úgy kivitel, mint ár szempontjából
versenyen kívül állanak.

Kivánatra mintákkal és árjegyzékkel szívesen
szolgálók.

Szíves rendeléseit kéri

kitünő tisztelettel

Lembich Henrik.

Szíves megrendelés esetén kérem
az ide mellékelt levelező-lapokat
felhasználni.

Emilich Béni

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest, V., Sólyom-utca 13.

UNION

FOTÓZINKOGRAFIAI
MŰVINTÉZET

BUDAPEST
VI. UJ-UTCA 37. SZ.

MINDENNEMŰ CLICHÉK ELKÉSZÍTÉSE
VALAMINT

KÜL ÉS BEL FÉNYKÉPFELVÉTEL ÉPÜLETEKRŐL
GYÁRAKRÓL, TÁRGYAKRÓL STB. ESZKÖZLTETIK

TELEFON: 295.

Államilag kedvezményezett első magyar
KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR.

KURZWEIL JÁNOS

Kitüntetések:

*Temesvár 1891.
Philippopol 1892.
Országos Iparegyesület 1892.
Mill. kiállítás Budapest 1896.*

47.004. és 53.406. számú
osztr.-magyar szabadalmak.

ÉS TÁRSA BUDAPESTEN

Telefon 56-64.

Gyár, iroda és raktár:
IX., Márton-utca 19. sz.

SZEDŐSORZÓK

igazítható feszítővel, szabad. saját találmány.

Készít legjobb minőségű illusztráció-,
ujság-, mű-, díszmű- és mindenféle színes

FESTÉKEKET.

Bronzok. ☆ Kenczék. ☆ Koromégetés.

Patent gelatin hengeranyag.